

Peštno plačana v gotovini.

Posamezna številka stane 4 din.

Mentor

LETNIK 27 * 1939-1940

ŠTEV. 4

Vsebina 4. številke:

Janko Mlakar, Student / Janez Flander, Sanje o belem nageljnu / Sfinks, Umiranje / Francè Lokar, Očetova zemlja / Miha Klinar, Večerno občutje / France Miklavčič, Na valovih Tihega morja / F. M., S kolesi po Dalmaciji in Bosni / Prof. Fr. Bajd, Jurčkova fotografska šola / Nove knjige / Naši zapiski / Filatelija / Sah / Pomenki / Zanke in uganke.

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavljajo vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom v začetku meseca. — Izdaja ga Prosvetna zveza v Ljubljani (odgov. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska Zadružna tiskarna v Ljubljani (M. Blejec).

Coleletna naročnina za dijake din 30, za druge in zavode din 40. Posam. številka din 4.—. Plačuje se naprej. — Stev. ček. računa pri Poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit 10.— za dijake, Lit 15.— za druge; za Nemčijo: RM 5.— za dijake, RM 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma nemških čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Jugoslovanska knjižarna v Ljubljani

Važni učni pripomočki

Breznik-Ramovš, Slovenski pravopis, mala

izdaja, 234 str., din 26.—, vez. din 40.—

Bradač dr. Fr., Slovar tujk, 173 str., din 40.—

vez. din 50.—

Bradač dr. Fr., Latinsko-slovenski slovar,

II. izdaja, 594 str., vez. din 85.—

Bradač dr. Fr., Pregelj dr. I., Slovensko-

nemški slovar 625 str. vez. din 80.—

Tomšič dr. Fr., Nemško-slovenski slovar,

760 str. vez. din 100.—

Piskernik dr. A., Nemško-slovenski in slo-

vensko nemški žepni slovarček, 232 str.,

din 20.—, vez. din 30.—

Lovrenčič Joža, Sholar iz Trente. Ep iz

XVI. stoletja, 248 str., din 28.—

Pregelj dr. I., Osnovne črte iz književne

teorije, 112 str., din 24.—

Pregelj dr. I.-Tomšič dr. Fr., Slovstvena

zgodovina Slovencev, Hrvatov in Sr-

bov, 163 str., din 32.—

Leben dr. St., Italijanska vadnica I/II. del,

158 str., vez. din 30.—

Kotnik dr. J., Slovensko-francoski slovar,

458 str., vez. din 80.—

Pretnar dr. J., Francosko-slovenski slovar,

II. izdaja, 607 str., vez. din 85.—

Ljudska knjižnica PZ

v Ljubljani, Miklošičeva c. 7a-1a

Postuje vsak delavnik od 9. — 12. dopol-
dne ter od 2. — 7. ure popoldne. Ima nad
15.000 knjig in sicer vse slovenske ter mno-
go nemških, hrvatskih in francoskih knjig.
Izposojuje knjige tudi na deželo. Dijaki se
morajo izkazati z dijaško izkaznico.

V trgovini

ANTON SFILIGOJ

KNJIGARNA, ŠOLSKE IN PISAR-
NIŠKE POTREBŠČINE IN DEVO-
CIJONALIJE

Ljubljana, Frančiškanska ul.
nasproti kavarni Unlon

doblite vse šolske potrebščine
po konkurenčnih cenah

* MENTOR *

JANKO MLAKAR:

Študent

(Prirodopisna študija.)

Študent ali dijak (homo studiosus) spada med tista živa bitja, ki jih obsega grški izraz »to zoon«. To so bitja, ki se lahko po mili volji premikajo, če niso zaprta. Ker študenta v starih zoologičnih knjigah še ne najdemo, sklepamo, da je zelo pozno nastopil na svetu ter se priključil ostalim popotopnim živim bitjem, katere opisuje zoologija. Nepobitno je dokazano, da ga v prazgodovinski dobi še ni bilo. V starem veku so ga arheologi sicer zasledili, to pa samo v večjih kulturnih središčih. Bil je pa zelo redko zastopan. Šele v srednjem veku se je začel nekoliko bolj množiti, ker so ga po samostanih umetno gojili. Ko so pa spoznali, da se da primerno ukročen in izvežban za marsikatero koristno delo porabiti, so se začeli tudi po mestih z njegovo rejo pečati. Od takrat se vedno bolj in bolj množi, tako da se je v novejšem času že prav nevarno namnožil.

Znano je, da so nekatere živali zato dragocene, ker so redke, kakor na primer hermelin. Tako dragocen je bil svoje dni v Avstraliji tudi domači zajec ali kunec. Ker se je pa le preveč zaplodil, ga dandanes preganjajo in bi ga najrajši ugonobili. Podobna je tudi študentova usoda. Dokler jih je bilo malo, so imeli zelo visoko ceno. Zlasti na deželi si je vsaka hiša štela v čast, če je imela poleg navadne domače živine, kakor so konji, krave in prešiči, tudi študenta. Dandanes je pa toliko študentov, da je njihova cena zelo padla. Zato so zlasti kmetje opustili skoraj popolnoma njihovo rejo, ker so stroški preveliki.

Študent se ne rodi kakor na primer pesnik (poeta nascitur), marveč postane kakor govornik (orator fit). Postane pa takrat, kadar dobi dijaško knjižico. Na kak način se to zgodi, še ni popolnoma dognano. Starejši zoologi so menili, da študenti dijaško knjižico izločajo, kakor na primer pajki pajčevino. Novejša znanost pa to podmeno zavrača in trdi, da jo dobe na drug način; na kakšen, pa ne pove. Gotovo je pa to, da se jih trdo drži, dokler je ne izgube. Sicer jim pa vsako leto odpade, kakor na primer jelenu rogovje, to

pa takole okoli sv. Vida, ko je največ češenj. Ker je znano, da študent zelo rad češnje je, menijo nekateri zoologi, da mu dijaška knjižica odpade zaradi prevelikega uživanja tega sicer zelo zdravega sadja. Nasprotno jo pa zopet dobi v jeseni, ko se prikaže na trgu grozdje in drugo sadje, katero študent tudi rad uživa. Zato se nekateri sodobni zoologični strokovnjaki oklepajo mnenja svojih kolegov iz prejšnjega stoletja, ki so trdili, da dobi študenti baš zaradi uživanja jesenskega sadja moč, da izloči povsem novo dijaško knjižico.

Iz tega spoznamo, da je dijaška knjižica bistven del vsakega študenta, ki ima zato velik vpliv na njegovo življenje. Pravijo, da je pri človeku obraz večkrat zrcalo njegove notranjosti. Prav tako lahko trdimo, da se v dijaški knjižici zreali študentovo delovanje in nehanje. Zato pa slab študent nerad pokaže svojo knjižico in jo včasih tako skriva, da je še sam ne more najti.

Razen po dijaški knjižici se spozna študent tudi po torbi (po domače aktovka), katero nosi v sprednjih udih, ki jih lahko rabi kakor človek roke. V torbi nosi navadno poleg raznih potrebščin tudi eno ali drugo knjigo.

Rod homo studiosus ni dolgo imel samic. Zoologi trde, da so se zaredile šele začetkom tega stoletja. V prvem desetletju so bile zastopane še v prav redkih eksemplarih. Po svetovni vojni so se pa začele tako hitro ploditi, da bodo polagoma izpodrinile samce, kakor nekateri znanstveniki trde. Drugi seveda pravijo, da ni vzroka za to bojazen.

Ker izločajo tudi samice dijaške knjižice, se po načinu življenja ne ločijo dosti od samcev. Najlaže jih še spoznamo, če pogledamo v torbo, ki jo tudi nosijo kakor samci v sprednjih udih. Vsaka samica ima v nji poleg drugih drobnarij ogledalo in glavnik, nekatere večje tudi majhno škatlico, v kateri sta puder in rdeča šminka. Rdečilo rabijo kot zdravilo zoper slinavko in parkljevko. Kadar jih napade slinavka, si namažejo z njim ustnice, če pa dobe parkljevko, si pa pordeče nohtove na sprednjih udih. Dognano je, da tem boleznim samci niso podvrženi.

Študent je dandanes razširjen skoraj po vsem svetu. Živi pa le v večjih mestih. Ker so ukročeni porabljeni za razna koristna dela, jih goje v takozvanih šolskih poslopih, kakor gimnazijah, realkah, akademijah, trgovskih šolah, učiteljskih itd. V divjem stanu se nikjer več ne nahajajo. Krotilci študentov se imenujejo uradno profesorji, študenti jim pa pravijo v svojem jeziku »profoksi«.

Homo studiosus ima zelo razvit čut za čas. Neka posebnost pa je to, da študent ne razločuje štirih letnih časov, marveč samo dva: šolsko leto, ki traja navadno nekako devet mesecev, in počitnice, ki trajajo več ko tri mesece. Pa tudi šolsko leto se tu in tam pretrga s prostimi dnevi ali tedni. Krotitev študenta je namreč tako težavna zadeva in prizadeva profesorjem toliko truda, da bi brez teh odmorov v svojem težkem delu omagali. Študenti, zlasti kar jih še ni udomačenih, so sicer sovražno razploženi do svojih krotiteljev, vendar jim kljub temu privoščiijo oddih ter se proti odmorom navadno ne pritožujejo, čeprav se jim z njimi šolsko leto občutno okrajša.

V jeseni, zlasti pa spomladi vidimo večkrat po deželi pohajati cele trope študentov in študentk. Tako pohajanje, ki se vrši pod nadzorstvom profesorjev ali profesoric, se imenuje »poučna ekskurzija«. Zakaj ravno »poučna«, še ni dognano. Gotovo pa je, da vpliva ekskurzija na študenta tako, kakor alkohol na človeka. Zato se vračajo študenti v mesto vsi navdušeni in razigrani. Svoje ugodje pa naznanjajo z glasnim kričanjem, ki je včasih celo petju podobno. Po debelih glasovih se spoznajo samci, po cvilečih pa samice.

O počitnicah zapusti velika večina študentov in študentk šolska poslopja ter se preseli na deželo, najrajši v gore ali pa na morje. Tam žive v šotorih ali pa v nalašč zato postavljenih lesenih kočah. Nagnenje do življenja v prosti naravi so študenti podcedovali po svojih prednikih, ki so živeli še v divjem stanu brez profesorjev.

Samice nosijo med šolskim letom krila. Kadar pa pridejo iz mesta na deželo, oblečejo hlače, to pa največ zavoljo žepov, v katere silno rade vtikajo sprednje ude, če nimajo z njimi nič opraviti. Ker se isto nagnenje do žepov opazuje tudi pri opicah, ki v cirkusih v hlačah nastopajo, menijo nekateri zoologi, da so študentke v daljnem sorodstvu z opicami, kar pa ni dokazano. Sploh pa krožijo o izvoru študenta različne bolj ali manj verjetne podmene. Nekateri profesorji, zlasti pristaši razvojne teorije, trde celo, da se je razvil študent iz osla, študentka pa iz gosi. Vendar so vse take in enake podmene brez vsake znanstvene podlage, čeprav bi nekateri najrajši uvrstili študenta med kopitarje z dolgimi ušesi, študentko pa med povodne ptice z dolgimi vratovi, ali celo med koze. Kar je resnih zoologičnih strokovnjakov, so vsi v tem edini, da nimajo samci in samice iz rodu homo studiosus prav nič opraviti z opicami, osli, gosmi, mulami in z drugimi živalmi, s katerimi jih včasih njihovi krotilci zamenjujejo.

Kakor vidimo v jeseni pri pticah selivkah nekatera znamenja, ki nas spominjajo njihovega selitvenega nagona, prav tako opazimo tudi pri študentih, samcih in samicah, že v majniku simptome, ki nam naznanjajo, da se pripravljajo na selitev iz mesta v zlato prostost. Zato tožijo profesorji, da je v zadnjih tednih pred počitnicami krotitev zelo otežkočena in pri nekaterih eksemplarih naravnost nemogoča. Zato se vesele vsi, profesorji in študenti, tistega dne, ko se za njimi zapro vrata šolskega poslopja.

Samci in samice, pri katerih je krotitev dokončana, obhajajo s svojimi krotilci posebno slovesnost, ki jo imenujejo »valeta«. Pri tej slovesnosti pijejo, jedo in kriče. To delovanje imenujejo »krokanje«, menda zato, ker se med delom derejo, kakor bi krokarji krokali. Z valeta se vračajo navadno šele zjutraj. Ker pa večina izmed njih ni vajena alkoholnih pijač, izgube nekateri, ki so se ga preveč nabrali, čut ravnotežja, da morajo tudi sprednje ude rabiti za hojo.

Nekaterim samicam oslabi čut ravnotežja celo v treznem stanju, da težko ali vsaj nerade same hodijo. Najdejo se pa vedno samci, ki jim sežejo pod pazduho in jih tako varno vodijo, da ne omahnejo. To se pa dogaja tudi večkrat izven valet, in sicer najrajši na bolj samotnih ulicah ali izprehajališčih. Takim postrežljivim samcem pravijo »kavalirji«.

Navadno krote samce posebej in samice posebej. Na nekaterih šolah so pa tudi posamezne krotilnice, v katerih so samci pomešani s samicami ali tudi obratno. Take krotilnice imenujejo »koedukacije«. Njih zagovorniki pravijo, da se samci nauče na ta način od samic krotkega obnašanja. Zgodi se pa, žal, pogosto prav narobe, da samice v koedukacijah izgube vso nežnost ter včasih naravnost podivjajo. V takih spolno mešanih krotilnicah se pa tudi večkrat začne širiti mladini zelo nevarna febris amorosa (ljubavna mrzlica).

(Dalje.)

JANEZ FLANDER:

Sanje o belem nagelju

Bilo je na Vse svete popoldne, na oni veseli in žalostni praznik trojnega občestva, ko je po cesti iz mesta skozi vas v ravnini proti svetišču na Gori hitelo mlado deklè. Čeprav ji je bilo komaj osemnajst let, je bila v rasti nekam dovršena, tako da je bila njena mladost pravo nasprotje z umirajočo jesensko naravo. Izpod čela, ki so ga obkrožali bujni kostanjevi lasje, je zrlo v svet dvoje sanjavih oči in na vsem obrazu je počival spokojen mir. Na poti se ni zanimala ne za uvelo poletno cvetje po vrtovih ne za svinčeno kopreno, ki je visela nad mestom in kakor smrtna klica pronicala v duše. Če pa bi jo bil kdo bolj natančno opazoval, bi bil kljub mladostni lepoti in čudoviti ubranosti le zapazil na njenem obrazu rahle poteze skrite bolečine, opazil bi bil tudi, kako ji je med potjo bilo le eno na skrbi, da bi se ne osul beli nagelj, ki ga je med drugim cvetjem in zelenjem nosila v cvetnem lončku. In kaj tudi ne, saj ga je z vso ljubeznijo v potrpljenju gojila za današnji že tako pozni jesenski dan. Če mu je primanjkovalo svetlobe, ga je postavila na sonce, če je bil v nevarnosti, da uvene, ga je zalivala. Ni čuda, da uspeh zaradi skrbne nege ni izostal. Beli nagelj je rasel, se razvijal in se slednjič v vsej polnosti razcvetel. Ko so ljudje hodili mimo Tilkinega okna, so nagelj kmalu opazili, zmajevali z glavo in se vpraševali, odkod tako lep cvet.

Tilka takrat na taka vprašanja ni odgovarjala, v miru je nadaljevala svoje učenje in varovala nagelj, da o Vseh svetih ponese z njim vsaj košček življenja na Goro, da z njim izkaže vsaj delček ljubezni tistim, ki so za nje najmlajše, da bi lahko še kdaj zapeli, darovali svoje življenje. »Koliko najmlajših se jih bo spominjalo na večer Vseh svetih?« se je vpraševala Tilka tedaj in to uro, ko je z nageljnom v roki romala po cesti na Goro. »Kdo se bo spominjal tebe, Lojze, in drugih, ki počivate na raznih krajih; vam bo li kdo prižgal svečko na grob? Mogoče je, da ne bo nikogar in bodo vaši grobovi zapuščeni tožili. Nikar, ko vam vendar nesem na Goro beli nagelj, da bo na skalnatem grobu našega Pastirja vam vsem cvetel.« Ob zadnji misli in ob zavesti, da bo napravila dobro delo, ji je v duši postalo toplo, le občutek osamelosti jo je mučil. Zaželela si je, da bi ne bila sama na poti, da bi z njo romali bratje in sestre iz vse dežele in da bi na Gori zvonilo z vsemi zvonovi.

V take misli zatopljena ni niti opazila, da jo je dohitel dvajsetleten fant, doma nekje s Krasa. Bil je močan, vse na njem je razodevalo zdravje in kljub resnemu času je na njegovem obrazu igral poreden smehljaj, iz oči pa je odsevala blaga duša.

»Na Goro, Tilka, in še tako sama?« jo je nagovoril in ji segel v roko. Bila sta si znana iz šole, kjer sta se spoznala.

»O, Francè! Kaj romaš tudi ti? In danes? Ali je mogoče, da bi se bil še kdo spomnil naših najdražjih?«

»Da! Spomnil sem se jih in romam, da se napijem luči na Gori; če ne, bi mi bilo pretežko,« je zamišljeno dejal in se ozrl na Tilko, ki je korakala poleg njega. Tedaj se je nehote srečalo dvoje oči, dvoje src je vzdrhtelo in dve duši je združila ista misel. Nekaj časa sta oba molčala, ker ni nihče našel besed, da bi izrazil, kar je živelo v srcu. Saj pravijo, da še nikomur ni bilo dano, da bi povedal, kar doživlja duša, ko na osameli življenjski poti sreča vernega somišljenika z enakim srcem in istimi cilji, čigar bit soglaša s srčnimi akordi in utripi drugega.

»Francè!« je čez čas prekinila molk Tilka, vendar kaj več ni spravila iz sebe.

»Kaj hočeš, Tilka, je že tako. Toda tvoj glas ne sme biti otožen, čeprav romava h gomili na Goro, čeprav sva le sama na poti, ki jo nama narekuje ljubezen in hvaležnost. Vesela bodi!«

»Ne morem!« je odgovorila in uprla oči na beli nagelj. Francè je opazil, kako ji je lahek nemir spreletel obraz, in vse doumel. Beli cvet jima je govoril o daljni sreči, o čudovitem hrepenenju mladih duš, potem pa kakor v neko strašno naspotje tožil o težkih dneh. Francè in Tilka sta zapazila, da nista več sama na poti, da so se z Gore vračali romarji. Srečal ju je šolarček; nič ni počakal, s torbico čez ramo je šel mimo bled, sklonjen in ubit. O ne! Nekaj trenutkov je obstal in se z veliko muko trudil, da bi izpregovoril. Ko ni uspel, se je z roko dotaknil belega nageljna in izginil. In, o čudo! Francè in Tilka sta videla, da je na belem cvetu obvisela kaplja krvi in se počasi razlezla v majhno liso. Romala sta dalje z ranjenim srcem. Kar sta prihitela z Gore fant in dekle, pesem bi bila rada zapela, a jima ni bilo dano. Nemo sta odhitela naprej in nova kapljica krvi se je razlezla po belem cvetu. Romarjema z belim nageljnom se je zaradi tega zazdelo, da pot postaja vedno bolj strma in da se vleče v neskončnost. Slika za sliko se je vrstila pred njunimi očmi, ena bolj žalostna od druge. Mimo so šli možje in žene, sivolasi starčki in starke, potem zopet šolarji in šolarke, fantje in dekleta brez konca in kraja... Francè in Tilka pa sta romala uro za uro in ob žalostni simfoniji milosti prosečih src nista niti opazila, kdaj se je dan nagnil v zaton in kdaj je nagelj postal ves rdeč.

»Tilka, poglej, kako nagelj rdeče žari...«

»Bilo je vse le privid. Mogoče boš po njem laže razumel, da je v naših dneh težko biti vesel.«

»V duhu resnice si govorila,« je dejal Francè in utihnil, kajti zmotil ga je večerni zvon, ki je bil zazvonil na Gori. V večernem mraku je njegov glas plaval nad Goro in svetiščem, jokal in tožil, se spuščal v doline in hitel v višine. Ko sta romarja vstopila in v večernem mraku romala po svetišču, je zvon utihnil. Francè in Tilka pa sta v nastali tihoti zaslutila, da se bliža veliki trenutek. Mar sta se zmotila? Čemu se orgle ne oglasijo? Čemu ta strašni molk?

»Tilka,« je Francè potihno vprašal, »ali bodo zdaj ‚Requiem‘ zapeli?«

Tilka ni odgovorila, le roko mu je podala, potem pa sta odšla h gomili in položila beli nagelj na kamniti grob. In v istem trenutku sta bila zaradi vere v božjo pravico potrjena, da mora po teh mrkih dneh nekoč vziti jutranja zarja. V duhu sta že videla šolarčka, kako je bil vesel in razposajen, kako je vriskal in na orglice igral. Zopet so na vasi prepevali fantje in rajala dekleta, možje so se

odpravljali na veselo delo, gospodinje so urejevale dom, stari očetje in stare matere so na klopcih pred hišo sedeli, se smehljali in klicali mimoidočim: »Glejte, ljudje božji, glejte, kako lepo zopet sije sonce! Glejte, kako lepa pomlad!«

»Francè, ali zdaj še misliš na ‚Requiem‘?« je zdaj prekinila molk Tilka in predramila sebe in Franceta iz lepih misli. »Kajne,« je tiho šepetala dalje, »da midva za naprej ne bova klonila, temveč verovala. Ali nama ni bila nocoj ob tem grobu razodeta velika resnica, da le po trpljenju in smrti raste vera v novo življenje in vstajenje?«

»Modro govoriš, Tilka. Odslej bova večkrat poromala sem gori in prilivala belemu cvetu. Živeti mora, ker si ga v nemi bolečini vzgojila v hvaležen spomin na trnjevo pot velikih duš.«

»Da!« je šepnila. »Naj nagelj na grobu vedno lepo cvete, da bo kakor iz no-cojšnje temè odseval tudi iz prihodnjih noči, dokler...«

»... dokler se ne izpolni razodetje!«

»Amen!« je odjeknilo po mračni cerkvi, ko sta se bližala proti izhodu, potem je utihnilo vse: Zunaj ju je sprejel tih novembrski večer, svinčene koprene ni bilo več in nad svetiščem na Gori se je bočilo zvezdnato nebo. Francè in Tilka sta še nekaj časa nepremično upirala pogled zdaj k zvezdam na nebu, zdaj na mesto, ki se je potapljalo v morje lučic na ravnini; prisluhnila šumljanju bistrre reke ob vznožju hribovitega sveta, potem pa sta se pognala navzdol proti mestu, da ga v upanju okrepiata.

»Vztrajajva v veri in — ljubezni!« sta vzkliknili, ko sta prišla v mesto in se ločila s pogledom k svetišču na Gori, kjer je bil nagelj in je kakor drobna zvezdica sijal v noč...

SFINKS:

Umicanje

V železne spona tesno zakovana
molče trpita mi srce in duša
v pričakovanju smrti... Ne poslušaj
srce teptano, če mu bode dana

še kdaj sladkost upora in borjenja.
Strohneti — je ukaz, ki ga veriga
trdó in ostro duši, srcu vžiga.
Trpita... Ne razvneja več življenja

slabotna, daljna nebesna sinjina,
vetrov poslednjih tiho valovanje
in šibki vonj vršičev rožmarina.

Oblaki mro v obzor... Kdo nanje
se spomni, ko jih zaduši temina...
In ž njimi ugasnejo še tleče sanje.

Očetova zemlja

Teden pred Vsemi svetimi je umrl oče. Polde — šestošolec — je pravkar stopil na dvorišče, ko so ga že nesli iz hiše. Za trenutek so se zdrznili, plaho obstali in zrlji vanj. Ko pa se od prevelikih bolečin ni mogel ganiti, še na mestu ne, so nadaljevali pot... Dva sta ga prijela pod pazduho in so šli. Nato peta maša, žalostno zvonjenje, solze, jok, in so ga zasuli. Kot v verige vkovan je stal ob grobu. V sunkih je hlupal in srebal solze, ki so mu drsele po licih na ustne. Brez misli je strmел v težke kepe prsti, strašno ga je zadela očetova smrt. Stal je in čakal, morda ujame še kak glas ljubega očeta, ki ga ni mogel več videti. Čakal je, a zaman. Tišina je zagrinjala grobove, ljudje so se počasi trgali drug za drugim s pokopališča, bližina smrti jim je težko legala na duše.

Polde je začutil materino roko ob sebi. Krčevito se je je oklenil. Laže mu je bilo, ko je čutil oporo.

»Pojdimo!...« je dahnila mati.

Stopil je od groba k njej. Stežka je zadrževal solze, ki so mu kar naprej silile iz oči. Pa se je bal, da bi matere spet ne spravil v jok. Že tako se je komaj držala na nogah, vsa je bila sključena. Bolj je bila potrebna tolažbe kot on.

Tedaj se je zganila še Milka. Drobne oči so bile suhe, solz ni bilo več zaznati v njih. Vse je že iztočila. Le usekovala se je in težko dihala.

»Pojdimo!...« je pristopila še ona. Ni si upala na glas izreči. Tudi ni mogla. Jo je preveč tiščalo v prsih.

Še sveče so prižgali, za trenutek zastrmeli v plamene, nato pa se tiho odtrgali z groba...

Trije mračni dnevi so potekali po očetovem pogrebu. Polde bi se že moral vrniti. Sola ga je čakala. Razrednik bo sitnaril, profesorji bodo nejevoljni. Mati mu je nekajkrat omenila, naj bi se vrnil, pa njemu ni beseda kar nič šla k srcu. Odlašal je in odlašal. Le okoli hiše je posedal kakor obupanec pred smrtjo. Z muko je lovil težke misli, ki so ga napravljale pijanega, da jim ni mogel dobiti prave oblike. Pregarjale so ga od zunaj v hišo, iz hiše spet ven.

Tisto popoldne je stal pod orehom pred hišo in zastrmel po dolini. Vodena sončna luč se je zlivala čez obronke njiv, v pašnike, v žive meje, kjer so se podili vrabci in so se strnadi zbirali v gruče. Na Steškovem vrtu se je obletavalo listje. Drobne hruške — jesenke — so še samevale na drevju.

Na pragu se je prikazala mati. Tiho in brez glasu je obstala kot človek, ki je zašel v čisto tuj kraj in ne ve, kam zdaj... Obraz ji je bil tako bled in upadel, da bi se marsikdo v strahu umaknil, češ: smrt gleda iz nje!

Ko je zagledala Poldeta, ji je za hip zdrknila grenkoba z obraza. Skoraj nasmehnila se je. Z lepo željo in mislijo ga je opazovala. O, še velik gospod bo nekoč. Milki bo ostal grunt, Polde bo pa novo mašo pel. Da bi le pamet zmeraj prav rabil. Zaradi njega se ji upogiba telo in ji krvávi žulji rasto po dlaneh. Toda vso kri bi še dala zanj, da bi bil sin le srečen nekoč...

Izza póda je koklja prignala mlade piščance. Pred pragom se je ustavila in zakokotala. Mati je posegla v žep, ji podrobila sredico od kruha, skorjo pa spravila: »Živalce uboge, le jejte!»

In je stopila s trudnimi koraki k Poldetu.

»Vrni se v mesto, Polde, že tako si dosti zamudil.« Besede so bile mehke in plahe, motne oči so prosile.

Polde si je nabral sape v prsi in jo pogledal.

»Vrniti se?«

Nekaj čudno grenkega in pekočega mu je kanilo v dušo ob tej besedi. Tako tuje in nerazumljivo je obležalo v njem. Da bi se vrnil? Nobene besede ni mogel stisniti iz sebe. Ves šibak in potan je stal, kot bi mu kri drsela iz srca kaplja za kapljo. Drugikrat bi odgovoril: vrnem, se, mati, še nocoj pojdem v mesto! A danes ni bilo tako. V njem je rasel drugačen svet. Ni ga hotel odkriti, imel je svoje misli, ki so mu dozorevale med težkimi zidovi, in se je bal zanje. Nerodno mu je bilo, ko je tako jasno prišla z besedo predenj.

»Ne vem. Morda se vrnem, morda se ne vrnem.« Skomignil je z rameni, si popravil lase in se nemirno prestopil.

Mati ga je gledala in ni razumela.

»Kako to misliš?«

Polde je molčal. Četudi se je delal hladnega, ga je vendar vroče spreletelo po vsem telesu, da se je nanagloma stresel. Zdaj bo moral jasno odgovoriti, kaj misli, brez zavijanja.

Za hip je zaprl oči... Da so morali prav njega poslati v šolo, ko so vendar vedeli, da ni v njem niti ene kaplje mestne krvi, da mu srce ob vsakem utripu tolče in vpije: zemlja te kliče, ... dom te vabi..., pojdi, drugače izhiraš!... Res, vse bi bilo lahko drugače. Nekoč se je že dokopal do sklepa, da pobegne. Pa se je bal očeta. Za ušesa bi ga privlekel nazaj. Ni si upal... A zdaj, zdaj je drugače. Očeta ni več, mati v letih, lahko se upre. Bil je pripravljen prenesti najhujši udarec, samo da bi smel ostati doma... Saj se še lahko vrne, četudi je bil v srečo globoko prepričan, da se ne bo. Samo odločno je bilo treba izreči, kar mu je ležalo na duši. Pa ni čutil dovolj moči. Ze misel na to ga je vsega zmedla. Preveč je bil navajen ubogati. Ni videl drugega izhoda, kakor molčati, molčati...

Kot izgubljen je zrl prédse v uvelo travo in listje, ustnice so se mu krivile pod težo trenutka, bledica mu je lezla čez obraz. Besede ni bilo iz njega.

Mati ga je gledala preplašena, v skrbih.

»Pa bi stopil v hišo in legel, če ne moreš še...«

Glas ji je trepetal, revica bi umrla zanj.

Polde je odvehal v hišo in sédel k peči na klop. Ni mogel drugače. Tako slab je bil. Če se vrne v mesto, potlej bo res konec z njim. Cuti tako. Sredi ceste bo obstal, noge se mu bodo upognile, zavehal bo in potlej se bo zgrudil. In to naj bo vse njegovo življenje? Ne, ni še vsega konec, ni še zgubljen, le krepko mora zastaviti korak in zgrabiti po tem, kar je njegovega.

In se je opotekel proti vratom, v hiši ni mogel več zdržati, preveč ga je žgalo v prsih. Kričnil bi in se razjokal do krvi.

Na stezo za hišo so ga zanesle noge. Hlastno je zajemal zrak, v udih je začutil novo moč. Stisnil je zobe in se pognal naprej. Blodil je po polju med njivami, brez miru in namena, kot bi ga zibale jesenske sape. Pesem domače grude ga je opajala. Da, ostal bo, za vsako ceno bo ostal doma na očetovi zemlji. V soncu in znoju se bo kopal, s trdimi žulji moledoval zemljo za sad, stopal s koso na rami čez travnike, se oziral po zorečih njivah in se svobodno prepustil smehu in vrisku: pogledal bi še, kaj plevice počno in bi se ustavil pri njih, potlej pa šel skozi vas in pomoževal s sosedi o letini in živini... To bi bilo vredno življenja.

Prišel je do njive ob gozdu. Tukaj je samevala najljubša očetova njiva. O, ko bi bil zdajle oče z njim, kaj vse bi mu vedel povedati! Drugi razred je menda takrat dovršil, ko je oče prikupil to ped zemlje. Takrat je bila še gošča, grmovje in trnje se je paslo po njej. Pa je oče vse to otrebil. O, koliko je pretrpel! Nekajkrat je šel semkajle z njim in ga je gledal, kako je ruval kamne, kako je vlekel in trgal korenine, ki so se držale, kot bi jih sam zlodej zasadil. Trdo je bilo delo, pa ni odnehal. Pehal se je in garal za dva. Komaj se je v jutru prvi žarek svetlobe razlezel po drevju, že se je spet lotil dela. In kopal je in trebil na žive in mrtve. Ledina se je upirala, še nihče ni tako divjal po njej. Pa je ogenj zapalil, da se je vsaj sušje uničilo. Cesar ni ogenj pohlastal, je s sekuro užugal. Široko za njim pa je dihala brazda zrahljane prsti, pripravljena, da sprejme seme in ga požene v klas...

Polde je stal in z očmi ljubeče objemal grudo. Misli so mu rile po vlažni črnini, ki je omagala od slabosti. Rodila je sad in zdaj čaka, da se spočije. Nepremično je zrl vanjo. Čudovita sreča mu je prepredla obraz, skoraj drhtel je od sladke omame.

Zemlja očetova!

Kako globoko je klila v njem sredi mrzlih, tujih šolskih sten ta beseda. V sanjah je blodil med zorečim klasjem, ki se je pripogibalo pod težo nebeškega daru. V duhu se je sprehajal po vrtu med jablanami, ki so se na njih zibala drobna jabolka, pod njimi pa so cvetele marjetice in ptice so pele — pa prešerni vriski pastirjev, ki so gnali črede skoz vas in je rosa padala nanje... Skromen in tih je bil v teh urah samote. Že sama misel na očetovo zemljo in dom ga je osrečevala. Čisto zase je hranil te misli in jih zaklepal v najskrivnejši kotiček svoje duše. Bal se je zanje, saj je tako rekoč živel od njih. Kadar je prihajal domov na počitnice, ga je mati zmeraj znova prosila: »Vzdrži, potrpi, kmalu bo bolje! Človek se vsemu privadi...« Pa se je znova vračal, a zmeraj teže, zmeraj z večjo muko v srcu. Da bi takrat mati vedela, kako mu je krvavelo srce, ko je moral mimo domačih njiv; kako je vsakokrat s silo premagoval jok, ker ni maral kazati bolečine. Trdno je vedel, da tako dolgo ne bo srečen, dokler ga ne odtrgajo iz težkega zidovja in pošljejo domov v rodno vasico, kjer je sonce pa sreča in zdravje... Nihče ni mogel zavreti življenja, ki je plalo po njem: rebrí, po katerih je nekoč pasel krave, z vriskom v prsih in s cvetjem v laseh, sveže razorane njive, dehteči travniki, sonce, svoboda, prostost...

Polde je zamaknjeno zrl prède. Misli so se mu gnetle in pletle, da ga je bolelo v glavi. Tako strašno osamljenega se je čutil. Dušo mu je napajala silna grenkoba. Potr in onemogel se je spustil na vlažna tla in obsedel. Nič ni čutil korakov, ki so prihajali iz gozda semkaj proti njemu. Strojanova Kati je bila. Grablje je nesla na rami in ruto vihtela v roki. V gozdu so grabili listje. In ona živa kot je bila, je prva hitela domov.

»O, Polde, kaj počneš tu na tleh?« se mu je začudeno nasmejala in pokazala bele zobe.

Polde se je zavedel. Sram ga je bilo pred njo, s katero sta se tolikokrat igrala, ko je bil še doma. Skočil je kvišku in zmedeno izgoščal:

»Saj vidiš, omagal sem.«

»Revček!...« se je pošalila z njim in ga pobožala z ruto. Znova se je zasmejala. Dvoje rjavih oči, ki so se iskrile izpod mehkega čela, so razposajeno gledale vanj.

Polde ni rekel nobene. V kotu oči se mu je nabrala solza, podrsela po licu in kanila na tla. Njen smeh ga je vžgal do kosti. Že se je hotel okreniti, ko ga je prijela za rokav in poprosila:

»Ne bodi hud, Polde! Nisem mislila tako hudo. Očeta so ti pokopali, kajne? Tudi jaz nimam matere...«

Mnogo sočutja je bilo v teh besedah. Obema je bilo grenko pri srcu.

Kati je čutila, kako jo tišči v prsih. Hudo ji je bilo, da se je tako pošalila z njim. Ni se takoj spomnila očetove smrti.

»Kdaj se vrneš?« je hotela obrniti pogovor drugam.

»Ne vem.«

»Zakaj ne ostaneš doma, saj nimate nikogar za delo! Milka in mati...«

»Saj bom, Kati, bom!«

Kot bi mu kdo odvalil težak kamen od srca, mu je bilo lahko v duši, ko je izgovoril te besede. Razvezal se mu je grenki občutek, ki mu je še pravkar silil solze v oči. Čutil se je močnega, obraz mu je zalivala rdečica.

Ko se je vračal domov, je bil kakor pomlajen. Tako zdravega in srečnega se je čutil, da bi najrajši zavriskal kot nekoč, ko je bil še pastir. Vsega ga je prevzela misel, da gre zdaj novemu življenju naproti. Nikdar se ni še čutil tako trdnega v svojih sklepih kot prav zdaj. Zavedal se je, da je postal očiten upornik. Nikoli ni imel toliko moči in poguma, da bi zgrabil po tem, kar je bilo njegovega.

Že je padal mrak na zemljo in je na zahodu rdelo nebo, ko se je vrnil domov. Na jasnem nebu je zablestela prva zvezda, jesenski veter je potegnil skozi krivenčaste veje na vrtu, zašumelo je, tla so postala kot iz zlata.

Ko so zvečer odmolili rožni venec, je Polde razodel materi:

»Ne vrnem se več nazaj, mati! Doma ostanem na očetovi zemlji...«

Široko so se razprle materine oči. Beseda se ji ni še nikdar s tako ostrino zarezala v srce. Koščene roke so ji zadrgetale ko človeku, ki pije zadnje kaplje v obupu pred smrtjo. Pa to je bilo le za hip. Pogled se ji je premaknil in obvisel v kotu na križu. Brez jeze in očitanja je dahnila:

»Naj se zgodi božja volja...!«

MIHA KLINAR:

Večerno občutje

Kot razprostrte, od sonca obsijane golobje peruti
srce mi večerno zarjo začuti...

Ne vem, zakaj se mi takrat boleost v srce naséli,
dih mi zastaja, kot da bi mi življenje vzeti hoteli...

In ko zarja zatone, ko zvezda prva vzzari,
takrat mi je tako, kot da bi mi pomrli vsi...

Na valovih Tihega morja

(Iz spominov na Novo Zelandijo.)

5.

Naš izlet se je vršil v novembru, torej proti koncu leta 1913., ki je že napovedovalo važne izpremembe. Sibila je še pred božičem s starši odšla v Sydney, njena gostoljubna hiša se je zaprla in z Dorotejo sva izgubila skupno torišče družabnih stikov in raznovrstnega športnega udejstvovanja. Življenje se mi je zdelo vedno bolj pusto in prazno in niti izbruha svetovne vojne nisem občutil v toliki meri, kot bi bil pričakoval. V daljni prekomorski koloniji so se namreč le polagoma jele uveljavljati izpremembe tudi na gospodarskem polju. Kruha in živil je bilo vedno v obilici na razpolago, včasih še celo več kot v mirni dobi, ker je zastajal izvoz na Angleško. Ko pa se je konec vojne bolj in bolj odmikal v nedogled, so oblasti začele vedno ostreje izvajati predpise, da je moral po možnosti vsakdo biti praktično in koristno zaposlen. Tako sem se nekako po sili razmer seznanil z obrezovanjem živih mej in raznovrstnim vrtnarskim delom. Prebudil sem se iz stare zarjavele romantike ter se polagoma pretvarjal v poslovnega človeka, ugotavljajoč, da so po predmestjih stavbišča in lepe parcele edini predmet, za katerega se zanimajo pametni ljudje, ki sem jih imel priliko poslušati.

Pogled na novozelandsko glavno mesto Wellington.

Kakor mine vse na svetu, tako je minila tudi svetovna vojna in po več kot desetletnem bivanju v Novi Zelandiji sem se začetkom junija leta 1920. odpeljal po železnici iz Aucklanda proti jugu v glavno mesto Wellington, imenovano po slavnem Wellingtonu, ki je premagal Napoleona pri Waterlooju. Wellington je torej primeroma mlado mesto, staro komaj svojih 100 let, zgrajeno slično kot Auckland na gričih, ter je postalo važno središče le zaradi svoje izvrstne luke.

V »New Occidental Hotelu« sem moral več dni čakati na odhod svojega parnika, ki naj bi me peljal čez Tiho morje proti Ameriki. Dnevna oskrba me je stala 15 šilingov ali $\frac{3}{4}$ funta, kar je bilo za kolonialne razmere veliko. Zašel sem pač v boljši hotel, saj so v njem stanovali tudi novozelandski parlamentarci, ki po angleškem vzorcu nosijo za svojimi imeni kratice M. P. (Member of Parliament — član parlamenta). Po večerji smo se s poslanci zapletli v pogovor ter pridno srebali »whisky and soda«. Na ta način se menda človek v družbi kvalificira za »perfektnega gentlemana«. Jasno pa je, da se mu vsaj razveže jezik, dokler se mu morda ne zaveže. Iz previdnosti sem si torej natakal »whisky« le po kapljicah, ker ga sploh veliko ne prenesem. Ko sem bil še majhen fantiček, sva včasih z očetom v kakšni temni noči naskrivaj kuhala sadjevec, zato nisem mogel dobiti okusa za »whisky«, ki ga žejejo iz ječmenovega ali rženega slada.

Pogovarjali smo se, kakor bi se že kdove kako dolgo poznali. Slo je predvsem za mir, o katerem smo ugibali, kako dolgo bo trajal in še kako se bodo v prihodnje vezale in orientirale posamezne države. V debati smo se razvneli in prijateljski uganili to in ono, a na koncu je vendarle ostal še vprašaj...

Spat smo šli pozno, a zelo dobre volje, tako da nismo niti čutili običajnega novozelandskega potresa, ki je druge ljudi prebudil že na vse zgodaj — —

Parnik »Marama« se je mogočno zibal na valovih, ko sem že precej pozno dopoldne hitel proti luki, da za zmeraj vzamem slovo od Nove Zelandije. Hitro so bile izvršene zadnje priprave in odšli smo s prtljago na krov. Parnik sam za tako pot ni bil posebno velik, zavzemal je samo 6457 ton ter bi seveda z veleparniki na Atlantskem oceanu ne mogel tekmovati, a za tihomorske razmere, kjer ne potuje posebno veliko ljudi, je že zadostoval.

Zanimivo je poslavljanje. Z ladje do pomola imajo napeljane dolge, raznobarvne papirnate trakove, katerih en konec drži potnik na parniku, drugi konec pa prijatelji na suhem. Ko se ob odhodu trak pretrga, ohrani lahko vsak svoj del za spomin. Stroj še enkrat zatuli, parnik se premakne. Poslavljam se od Nove Zelandije, mnogi z menoj za vedno, brez traku, brez solza, a s spomini, ki ne preminejo. V žepu stiskam drobno pesniško zbirko Alfreda de Musseta ter recitiram po spominu:

»Tant que coeur battra,
Toujours il te dira:
Rappelle — toi.«

Glej, z griča nad obrežjem je skozi megleno dopoldne prodrli sončni žarek prav do roba ladje. Prijazna vila »banshee«, ki sedi gori na pečini ter si češe zlate lase, je vrgla proti meni ta svetli trak kot poslednji pozdrav. Torej le ne gre brez slovesa! A predaleč je od mene, da bi jo slišal, ali se joka ali se mi posmehuje. Morebiti jo srečam na drugem koncu širnega oceana. Kdo ve?

6.

»Marama« je odplula v četrtek 17. junija 1920, ko je na južni polobli zima. Na kopnem so bili v zadnjem času zelo lepi dnevi, sneg je ležal samo po vrhovih Novozelandskih Alp, katere je že pred davnimi leti raziskal dunajski geograf Hochstetter, a zvečer je pritisnil tak mraz, da so nam prav prišle suknje, podložene z zajčjimi kožami. Tudi na ladji je pihal mrzel veter, prihajajoč z južnega tečaja. Začelo se je oblačiti in kazalo je, da se pripravlja viharna noč.

Pri prvem večernem obedu sem se zanimal za potnike, s katerimi naj bi se cele tri tedne vozil po Tihem morju. Bili so dobro situirani farmerji, trgovski potniki, znanstveniki, duhovniki in še drugi ljudje, ki so potovali k prijateljem in znancem v Združene države ali pa še naprej na Angleško.

Imel sem še precej dobro kabino na krovu, dosti zraka, lep razgled in še obilo zabave, kajti sopotnik tam v bližini je šaril kar na krovu z veliko zbirko kanarčkov, papig, golobov in raznih drugih ptičev, ki jih je peljal naprodaj v Ameriko.

Podnevi smo se šli različne igre, metali smo obročke na kol ali pokrivali iz primerne razdalje številke s kosi gumija. Zvečer po glavnem obedu pa se je vse od kraja vrglo na kvarte. Treba pa je pripomniti, da so angleške igre na kvarte nekoliko drugačne od običajnih pri nas. Angleži igrajo »bridge«, »whist«, »five-hundred« (500) itd., in sicer dame in gospodje skupno, a vse samo za zabavo. Kvečjemu ob »turnirjih« smo igrali za dobitke ter se menjavali od mize do mize. »Poker« in druge igre za stavo so pa igrali le strastni kvartopirci, a naskrivaj.

Dne 18. junija smo ob 180. meridianu prekoračili datumsko črto. Če ne iz geografskega pouka, nam je vsaj iz Jules Vernovega Potovanja okoli sveta znano, da se na poti proti vzhodu pridobi en dan. Ker je bil ta kritični dan ravno petek, smo drugi dan imeli še enkrat petek. Žmave in Vrhovec sta nas torej pravilno učila. Nastalo pa je obenem tudi vprašanje za moraliste, kateri petek je pravi in kateri le slučajni. Vendar lahko rečem, da to vprašanje potnikom ni delalo velikih preglavic in dekanu Tubmanu, ki je bil edina priznana katoliška avtoriteta na krovu, ni bilo treba dajati mnogo pojasnil.

Pač pa se je naš častivredni gospod sopotnik oglašil drugi dan, v soboto, ter nas povabil za nedeljo ob pol 8 k maši v kadilnem salonu I. razreda. Iskal je tudi ministranta. Ker sem jaz začel svojo kariero kot nunski muček v uršulinskem samostanu v Škofji Loki, sem se ponudil rešiti situacijo.

Nedelja je tudi na parniku dolgočasna, ker športi in različne igre izvečine počivajo. Celo kvart Angleži v nedeljo ne igrajo. Nekoč sem stanoval pri škotskih puritancih, kjer niti klavirja v nedeljo nisem smel igrati; dovoljene so bile samo cerkvene himne. V nedeljo sem torej tudi na ladji imel dovolj prostega časa. Pregledoval sem v kadilnici svoje zapiske ter se spominjal znamenitih mornarjev, ki so prvi brodarili tod, zlasti kapitana Cooka, čigar otočju smo se bližali.

Poleg mene je sedel šolski nadzornik Mr. Ray, z običajno angleško pipo v ustih, ter se z nogami komodno opiral ob gornji rob mize, ker se mu je menda tal zdelo škoda. Začela sva se pogovarjati o šolskih problemih. Pravil mi je, da je bil nekaj časa tudi v Cambridge-u, znani angleški univerzi. Poudarjal je, da po angleških nazorih ni treba, da bi človek te ali one študije ravno dokončal. Glavno je, da se pri njegovem življenjepisu more omeniti, da je sploh bil v tem ali onem slavnem univerzitetnem mestu, recimo Cambridge-u ali Oxfordu, kar mu že odpre pot v boljše kroge... »Dijak pri svojih premnogih družabnih obveznostih in športni zaposlenosti skoraj ne pride do tega, da bi se učil,« je dejal in menil, da se more le ob prostem času ali o počitnicah posvetiti tudi študiju v ožjem smislu.

Naglašal je, da je poleg vzgoje k pokorščini in discipliniranosti, ki pa si jo človek pridobi predvsem na športnem polju, najmanj toliko potrebna tudi vzgoja k samostojnosti in podjetnosti. Posameznik ali narod, ki čaka na pobudo le od drugod, je izgubljen. Pokornih ljudi je po njegovih mislih v vsakem sistemu vedno dovolj, dobrih voditeljev pa vedno manjka.

Kljub svojemu poklicu šolski izobrazbi v našem smislu ni pripisoval posebno velike važnosti, ker da šola inteligence itak ne da, ampak jo samo razvija, kolikor jo je človek od Boga prejel. Če pa je šola slaba, kot velikokrat tudi je, mu pokvari še tisto inteligenco, ki jo je sicer imel. Možakar je pač moral v svojem poklicu imeti tudi slabe izkušnje. Človek se v šolski dobi tudi ne sme preveč izčrpati, je razlagal, ker da je glavno le praktično udejstvovanje v poznejšem življenju, za kar pa potrebuje veliko elastičnosti, iniciativnosti, sposobnosti za hitro odločitev, predvsem pa velike vztrajnosti ter svežih, neizčrpanih sil.

Obisk raznih »college«-ev in univerz je po njegovem mnenju važen zaradi tega, ker pride mladi Anglež tam v boljšo družbo ter dobi priliko, da se dodobra seznaní z njenimi tradicijami, ki jih bo moral nadaljevati, obenem se pa nauči tudi dobrih »manir«. Ko sem ob tem modrovanju mimogrede pogledal na njegove dolge noge, ki so še vedno mirno počivale na mizi, mi je brez najmanjšega razburjenja takoj pojasnil, da je ta način »počivanja« docela običajen v moški družbi, kot n. pr. tu v kadilnem salonu, nedopusten bi pa seveda bil v ženski.

(Dalje.)

S kolese po Dalmaciji in Bosni

(Ilustriral M. P.)

4. Mostar in Sarajevo.

V glavnem mestu Hercegovine sva se usidrala v gimnaziji, ki je zgrajena v prav okusnem mavrskem slogu. Prēj izključno orientalski mestni obraz motijo sedaj nekatere palače, ki so zgrajene okrog novega mestnega središča, v katerem se križa šest širokih cest, katerih vsaka vodi v svojo zemljepisno smer. Zvečer sva opazila, da muslimanke tu nočejo zaostajati v eleganci in modi za tovarišicami drugih ver. Sicer se glede obraza in halje drže starih Mohamedovih predpisov, kljub temu pa vendar tudi one lahko pokažejo, da jim svilene nogavice lepo pristojajo in da jim visoke pete ne delajo ovir.

Ko sva se vrnila in svratišče, sva se še pozno v noč pogovarjala s prijaznim gimnazijskim slugom-muslimanom, ki je naju povabil na črno kavo. Povedal je marsikaj zanimivega. Hercegovsko ljudstvo je popolnoma drugačno od bosanskega in že od nekdanje obstojala rivaliteta med Mostarjem in Sarajevo. Po vojni pa Mostar propada, zlasti še v zadnjem času, ko je upravno spadal pod — Primorsko banovino. Tako so Hercegovci bili postavljeni med dva klina, tu je naš govornik zašel že v politiko, med Sarajevo in Split.

»Rimski most« v Mostaru.

Naslednjega dne sva se z Marijanom dodobra razgledala po Mostarju. Kar se nahaja na desno in levo od glavne asfaltne ceste, je sama revščina in umazanija. Ko sva prišla do starega, tako imenovanega rimskega mostu, Marijanu

umetniška žilica ni dala miru: začel je risati... Sedaj sem bil seveda za približno dve uri nepotreben, toliko časa je Marijan potreboval za akvarel. Med tem časom sem si ogledal čaršijo, kakor imenujejo muslimani svoj trg. Na čaršiji lahko kupiš vse, kar si ti srce poželi. Od sadja in igrač do opank in preprog, vse je tu razstavljeno, ponavadi kar na golih tleh, redkeje v odprtih izložbah.

V Mostarju je večina prebivalcev muslimanov, a le redki izmed njih so pravi Turki. Če vprašaš muslimana, kakšne narodnosti je, ti ne bo nobeden odgovoril, da je Srb ali Hrvat; najprej bo rekel, da je musliman, potem pa je Jugoslovan. Delitve na Srbe in Hrvate preprosti muslimani ne poznajo.

V Mostarju sva dobila tretjega potnega tovariša, in sicer Mariborčana Ivana, ki je prikolesaril s Cetinja. Vsi trije smo se drugi dan poslovili od slikovitega, pa revnega Mostarja in nadaljevali pot proti Bosni. Do Konjica, kjer se vzdiguje Ivan planina, vodi cesta skozi romantične soteske ob Neretvi. V Konjicu pa smo stopili na vlak, ker je vzpon prehud. Čez Ivan planino sta morala vleči vlak kar dve lokomotivi, pa še tako smo se vzdigovali prav po polževo.

Že z vlaka smo imeli priliko občudovati prirodne lepote Bosne, ki ne zastajajo dosti za onimi v Sloveniji. Tudi tu se vrstijo, kakor pri nas, zeleni

travniki z rodovitnimi polji, le gozdovi so mogoče za spoznanje mogočnejši. Seveda to vse ob železniški progi, v notranjščini dežele so, kakor smo se učili za malo maturo, baje pragozdovi. »Druga Slovenija« nas je tako priklenila nase, da nismo niti vedeli, kdaj se je vlak ustavil na sarajevskem kolodvoru.

Sarajevo, napol orientalsko, napol evropsko mesto, nas je sprejelo v svoje okrilje. Pošvedrani čevlji ropotajo po ulicah, oprtniki plešejo po hrbtih, oči se pa poželjivo ozirajo po gostilnah, v katerih pa žalibog nimajo našega cvička, temveč le kako bosansko ali dalmatinsko brozgo. Dolgo časa se vleče pot s sarajevskega kolodvora v središče mesta. Svoja kolesa smo morali, žal, pustiti na postaji v Konjicu, da pridejo šele drugi dan za nami. Končno prikorakamo do Miljacke. Naš novi tovariš Ivan upravičeno vpraša, ali je Miljacka reka ali je le skladišče peska in blata. V strugi namreč pri najboljši volji ne najdeš vsaj do kolen segajoče vode, vse je napol osušeno. Kmalu nas ogovori star musliman v raztrgani nemščini in se ponudi, da nam razkaže mesto. Ko smo mu v njegovem rodnem jeziku odgovorili, naj nam rajši pokaže ulico, kjer stoji ferijalni dom, je takoj za prvim oglom izginil.

V svratištu smo s pravo naslado položili trudne kosti na posteljo in začeli razmišljati, ali bi šli na promenado v kratkih ali v dolgih hlačah, kaj bo z večerjo in ali so tudi tu torte po dinarju, kot so bile v Splitu in Mostarju. — Po končanem razmišljanju se z Marijanom odpraviva večerjat, Mariborčan pa si je v domu kupal kamelice, ker ga je neverjetno grizlo po trebuhu.

Sarajevo zvečer. Če si v »evropskem« delu mesta, se ti zdi prav tako, kot da bi bil v Ljubljani. Tudi tukaj občuduješ čedne obraze sarajevske študentarije, ki je že od dvanajstega leta dalje vsa v šminki in pudru. Tudi tukaj lahko opaziš na križiščih stražnike, ki tako strumno dvigajo roke, da prekašajo celo ljubljanskega pred pošto. Od časa do časa pa se ti prikaže za ogrom omahujoča postava vinskega bratca, ki na vse grlo prepeva enolične pesmi gusarskega kova, ne tako kot pri nas, ko slišiš krepak vrisk ali robato kletev.

Te prizore sva mimogrede opazovala skozi odprta vrata gostilne, kjer sva si mašila želodce z golažem. Nato sva jo mahnila na tradicionalno promenado in še v slaščičarno na sladoleđ. Iz hotelov odmeva glasba, na večjih stavbah se vrstijo svetlobni napisi, izmed katerih zlasti udarja v oči oni na palači »Jugoslovenske pošte«, najbolj razširjenega časopisa v Bosni. Začudeno se sprašujeva, kje je sarajevska romantika, ki sva jo tako željno pričakovala.

Zjutraj nas na vse zgodaj zbudi ne-navaden šum. Ferijalni dom s krohotom in opazkami sprejema novodošlega kodrolasega Zagrebčana, ki je ves obložen s kovčki. Ta se za pozdravljanje le bedasto smeje in pači, potem pa se kar oblečen uleže v posteljo in zajtrkuje konzerve. Medtem mu neverjetno teče jezik, in sicer govori le o prirodnih lepotah, najprej Bosne, ki jo je občudoval z vlaka, in nato Slovenije, kjer »krasno pjevaju slavuji«. Tudi v Bosno je baje prišel poslušat

Ferijalni Dom sprejema kodrolasega Zagrebčana.

»slavujec«, neki prijatelj mu je namreč v pismu točno označil mesto, ki je tri kilometre izven Sarajeva, kjer lahko slišiš te čudovite ptiče, in sicer od šestih do desetih zvečer. Ne vem, ali je bil ta zagrebški akademik tako naiven, ali pa je imel veselje pripovedovati v takšnem stilu. Eno pa je glavno, postal je tarča vseh ferijalcev, ki smo ga pridno zafrkavali, obenem pa uživali dobrote iz njegovih kovčegov. Ko smo se vsi trije slovenski mušketirji naveličali čvekanja tega akademika, ki naj bi že bil opravil izpit zrelosti, smo jo mahnili k maši, ker je bila nedelja.

Dve uri pozneje smo že bili v sarajevski muslimanski četrti. Sarajevo je tu seveda drugačno kot ono, ki sva ga gledala z Marijanom prejšnji večer. Menjavajo se nizke lesene ali pa tudi iz blata zgrajene hiše in nešteti minareti. Vpitje nam je že vnaprej oznanjalo čaršijo. Tu se prerivajo najrazličnejši tipi: bradati muslimani, v veliki večini so Bosanci, pravih Turkov je malo, cigani, Judje, zastrte mohamedanke, vmes pa tudi kak Nемеc s tropskim klobukom. Tu je torej ona romantika Sarajeva! Umazanost, prerivanje in vpitje, fesi in pestri turbani, široke halje mohamedank — slika čaršije.

Poleg čaršije je Begova džamija, zavita v zelenje dreves. Imeli smo srečo, da smo videli tudi mujezina, ker se je ravnokar pričnjal opoldanska molitve. Komaj je mujezin končal svoj poziv z balkona vitkega minareta, že so oživele vse ulice, ki vodijo k džamiji. Prihajajo mladi in stari, revni in bogati verniki. Tako sta se na primer ustavila pred džamijo tudi dva luksuzna avtomobila, iz katerih sta izstopila zavaljena lastnika, oblečena po najnovejši pariški modi, vendar pa s fesom na glavi. Vsi verniki poznajo eno stvar, ki je pri nas neznana: točnost. Kar pojdi v nedeljo k pol dvanajsti maši v Šenklašč v Ljubljani, pa boš videl, da prihaja boljša gospoda le k zadnjemu evangeliju in še takrat se postavi čim bliže k vratom, da izgine po možnosti tudi pred koncem.

Pred vodnjakom, ki stoji na dvorišču vsake džamije, se verniki umijejo in si sezujejo čevlje. Seveda umivanje res ni preveč temeljito, sicer pa, kako bi prišli vsi na vrsto, če bi se pošteno umivali. Tudi kako molijo, smo videli. Nekateri so ostali kar na dvorišču zaradi prenapolnjene notranjosti in so se tako pridno metali po tleh in se zopet dvigali, da smo se kar čudili. Muslimank pa nismo opazili. Vojak, ki je stražil Begovo džamijo, kar je pač nekoliko čudno, nam je pojasnil, da smejo muslimanke le enkrat na leto v džamijo: na največji praznik »bajram ramazan«.

Džamijo lahko obišeš, kadar ni ure molitve. Notranjost take muslimanske molilnice je, skoraj bi rekel, prazna. Na tleh so sicer preproge, prazne stene pa so tu in tam posejane z izreki iz korana. Tudi v židovski sinagogi, ki smo jo v Sarajevu obiskali, so stene popisane, in sicer s hebrejskimi črkami. Drugače pa napravlja sinagoga veliko sijajnejši vtis kot celo Begova džamija.

Sarajevo je čudno mesto. Vse se tukaj križa: vere, narodi, kulture. Lahko bi dejal, da se tu križa tudi Evropa z Azijo. Le eno je tu enotno — jezik. V Sarajevu govore najlepšo srbohrvaščino v celi državi. Sicer pa je to res srbohrvaščina, ker vidiš nad vsemi trgovinami dvojne napise, v cirilici in latinici.

(Dalje.)

Jurčkova fotografska šola

5. Razvijanje filmov I.

Jurček se je lotil tega dela šele za kopiranjem. Vzroki so jasni. Sloj na filmu zahteva skrbno obdelavo. Majhna nerodnost lahko mnogo pokvari in lepi, često enkratni posnetki so s tem izgubljeni. Sedaj pa, ko si je Jurček pri kopiranju pridobil mnogo izkustva, kako je treba ravnati z raztopinami in kopelmi, se pač lahko loti tudi razvijanja.

Pot je spet ista kakor pri kopiranju, samo da je tukaj sloj osvetljen. Potrebno je razvijanje, vmesno izpiranje, fiksiranje itd., dokler nimaš v rokah suhega in ustaljenega negativa.

Nekoč.

Še pred desetimi leti se je vršilo razvijanje filmov tako kakor kopiranje. Opazovali so nastajajoči negativ v skodeli in prekinili razvijanje, kadar se jim je zdelo potrebno. En posnetek so morda razvijali dlje, drugega manj, jemali enkrat jačji, drugič mehkeje delujoči razvijalec, kakor je bilo pač treba. To je bilo še v času plošč. Danes pa uporablja med 100 ljubitelji fotografije 90 zvitih film. Ker film združuje več posnetkov najrazličnejše vrste na istem traku, je opisano posamično — »individualno« razvijanje za zviti film popolnoma neprimerno. V najboljšem primeru je prikladno še za plošče, pri katerih lahko obdeluješ posnetek za posnetkom, in še tu samo takrat, kadar uporabljaš ortohromatski sloj. Pri panhromatskih slojih pa je potrebna zelo temna zelena luč, ki pa sme svetiti samo posredno — »indirektno«; obrnjena mora biti proti svetlemu stropu, od koder se odbija po sobi. Zato je to zelo skromna svetloba, v kateri komaj prepoznaš steklenice in skodele na delovni mizi. Na vsak način pa ni dovolj svetla, da bi lahko zanesljivo ugotovil, ali naj negativ ostane še v razvijalcu ali ne.

Danes.

Zato je Jurček zavrgel posamično razvijanje filmov in razvija rajši »na čas«, pa naj uporablja ortohromatski ali panhromatski film. Pri tem ravnanju mu sploh ni treba opazovati nastajajočih negativov, temveč se zanese na termometer in uro. Vsak razvijalec da namreč pri 18°C in določenem času zadostno obdelan film, ki ga lahko takoj fiksiraš in izpereš, ne da bi ga prej sploh kaj pogledal. Seveda je pogoj, da so posnetki pravilno osvetljeni. Toda pravilna osvetlitev je potrebna tudi pri posamičnem razvijanju.

Za obdelavo »na čas« je popolnoma nepotrebna temnica. Film daš v nočni temi v razvijalec. Prej si seveda pripravil vse potrebne kopeli pri luči. Med razvijanjem skodelo malo pogugaš; že veš zakaj. Po končanem razvijanju film v temi izpereš. Vodo v skodeli imaš že pripravljeno. Potem pa daš film v fiksirno kopel. Še eno minuto in že lahko prižgeš sobno svetilko, ako položiš na skodelo s fiksirno kopeljo kos lepenke.

Še bolje pa je za razvijanje filmov uporabljati razvijalno dozo. Rondinax-doza je celo tako napravljena, da lahko film pri dnevni svetlobi vložiš in ga tudi pri isti svetlobi razvijaš, vmesno izpiraš, fiksiraš in končno izpiraš. Tudi dozo moraš med razvijanjem včasih malo potresti, da premešaš razvijalec v notranjosti

doze in dosežeš s tem enakomerno učinkovanje. Ko mine razvijalni čas, razvijalec odliješ in vliješ čisto vodo, dokler ni doza polna. Potem dozo dobro stresesh, morda obnoviš vodo in jo odliješ. Na njeno mesto pride potem fiksirna kopel, ki ostane do četrte ure v dozi. Končno postaviš dozo s filmom pod vodovodno pipo. Voda naj teče v tankem curku v dozo. Z izločeno fiksirno kopeljo obtežena voda sama od sebe odteka in napravlja prostor stalno dotekajoči vodi. Čez pol ure izpiranja

Doza Rondina x za razvijanje filmov, omogoča ljubitelju fotografije samostojno obdelavo filmov brez temnice ob vsakem času. Praktična priprava, ki zahteva samo 150 cm³

vzameš film previdno iz doze in prav tako previdno, da ne raniš mehkega sloja, potegneš z iztisnjenim koščkom jelenovega usnja (ki ga uporabljamo za čiščenje oken) po obeh straneh filma, da odstraniš preostalo vodo. Končno ga obesi v prostoru, kjer ni nobenega prahu, dokler se polagoma ne posuši. Na spodnjem koncu ga obtežiš z leseno kljukico, kakršno uporabljajo pri sušenju perila.

Zapomni si te podatke: Za razvijanje zahteva vsak film in vsak razvijalec drugačen razvijalni čas; filma Isochrom in Isopan F razvijamo v razvijalcu Finalu okroglo 10 minut. Točno tablico s podrobno razlago objavimo prihodnjič. Vmesno izpiranje traja 1 minuto, fiksiranje največ 15 minut, končno izpiranje pa 30 minut. Moderni tankoslojni filmi, h katerim spadata tudi Isochrom in Isopan F, ne zahtevajo samo kratkega razvijanja, temveč tudi krajše fiksiranje in izpiranje. Zlasti pri njih se moraš točno držati podanega časa za razvijanje; ako ga prekoračiš, dobiš pretrd negativ. Za fiksiranje vzemi samo 8 do 10 minut, izpiranje pa je končano že v 20 minutah. Moker tenki sloj je še občutljivejši za vsak dotik, toda posuši se zelo hitro. Za film Isopan ISS pa veljajo zgornji podatki, ker ni tenak — temveč dvoslojni film.

6. Božične slike.

Nežen vonj po smoli in smrečju, goreče sveče, jaslice, pričakujoče otroške oči, tih spomin v srečo — to je občutje najlepšega praznika v letu. Vsak fotograf si želi tudi na sliko ujeti nekaj božične slovesnosti in ubranosti. Toda kako?

Najboljši in najcenejši pripomoček je »blisk«, ki ga dobiš v prahu. Biti pa mora svež, zato kupi Agfin blisk, ki ga največ kupujejo ter je brez dima, prahu in smradu. Z bliskovo lučjo lahko delaš trenutne posnetke v notranjih prostorih. Blisk vzplamti in razsvetli vsak kot v sobi. To je tako močna svetloba, da moraš vzeti celo precej majhno zaslonko. Zato nam dobro razsvetli ves prostor okrog božičnega drevesca in jaslic, kar napravi božično občutje še bolj svečano.

Blisk da pri gorenju trenutno svetlobo $\frac{1}{25}$ do $\frac{1}{100}$ sekunde. Zaklop mora biti že odprt, ko blisk zagori. Zato odpri najprej zaklop, zažgi blisk in zaklop zopet zapri. Da pa se film že prej ne osvetli, smeš odpreti zaklop tik preden zažgeš blisk, in ga spet potem res t a k o j zapri. To je važno zlasti pri božičnih slikah, ko slikamo skupine pred božičnim drevescem ali jaslicami. Domači fotograf odpre zaklop, toda sveče že osvetlijo film, še preden zažge blisk. Ker hoče biti fotograf navadno tudi sam na sliki, skoči takoj, ko zažge vrstico na bliskovi vrečki, k skupini. Kako razočaran je, ko potem vidi, kako mu na sliki gorijo sredi telesa ali obraza sveče. Zato naj fotograf pristopi k skupini na tistem mestu, kjer ni za njim nobenih luči.

Pri fotografiranju z bliskom uporabljaj panhromatski film, najbolje Isopan ISS, ker je zelo občutljiv, strpen za preveliko občutljivost in da harmonično stopnjevane mehke tone. Bliskov prah naj zagori ob strani za aparatom. Drži ga visoko, da pada svetloba poševno od zgoraj. To da naravne sence, saj je smer sončne luči ista. Najlepše so slike v sobi s svetlimi stenami, da ne dobimo premočnih odsebnih senc. Napačno bi bilo med posnetkom ugasniti luči. Ako so osebe v temi, imajo vse prestrašene in obupane obraze, ko naenkrat vzplamti blisk. V svetlem prostoru pa se nikdo ne prestraši. Fotografova naloga je, da osebe med pripravami in posnetkom zabava, da bo njihova drža čim naravnejša.

Blisk drži tako visoko, da bo vzplamtel približno 1,70 m od tal. Nikakor pa ga ne smeš zažgati blizu zaves! Katero zaslonko boš vzel, boš točno razbral s tablice, ki je priložena Agfinemu blisku. Zaslonka je zavisna od razdalje med bliskom in motivom, ki ga slikamo.

Ponovimo še enkrat vrstni red snemanja z bliskom: 1. pripravi blisk, 2. nastavi aparat (zaslonka, razdalja), 3. odpri zaklop, 4. zažgi blisk, 5. skoči k skupini, 6. zapri zaklop. Ko je vse to končano, zavrti film do naslednje številke. Če to pozabiš, je vse izgubljeno.

7. Novosti.

Eden izmed naših naročnikov bi rad zvedel, kako je mogoče iz velike razdalje posneti samo vrh zelo oddaljene gore. Navadno so na sliki gore tako zelo majhne, da ni mogoče videti točno posameznosti.

Za to nam služijo takozvani teleobjektivi. Že ime pove, da je mogoče s takim objektivom fotografirati v daljavo. Naša slika nam predstavlja tak objektiv »Magnar«, ki je tako zgrajen kakor astronomski daljnogled. Uporabljamo ga lahko pri kamerah Rolleiflex in Rolleicord, ki smo jih lani podrobno opisali. Zato priobčujemo letos prav ta teleobjektiv, ker naši bralci kamere že poznajo. Magnar nam podaljša goriščnico kar štirikrat. Dočim ima objektiv kamere sam goriščnico 7,5 cm, naraste z Magnarjem na 30 cm. Na kamero ga pritrdimo s posebnim okovom. Mogoče ga je dostaviti obema objektivoma, iskalnemu, da nastavljaš ostrino, snemalnemu, ko snemaš. Magnar uporabljamo predvsem pri daljnih posnetkih posameznih gorskih vrhov ali pokrajinskih izrezov, ali pa za veliko podajanje drobnih posameznosti na oddaljenih ali visokih stavbah (n. pr. na cerkvenih zvonikih).

Drugi naročnik vprašuje, ali bomo prinesli tudi kaj o barvni fotografiji. Seveda, spomladi! Če bo le mogoče, bo priložena Mentorju takrat barvna reprodukcija barvne fotografije. Prihodnjič pa bomo nadaljevali o razvijanju filmov in se pogovorimo o zimskih slikah.

Daljinski objektiv Magnar, ki omogoča fotografiranje pri velikih razdaljah. Prikladen je zlasti za snemanje v gorah, posnetke posameznosti na stavbah pa tudi za portrete in podobne posebne naloge.

(Dalje.)

* NOVE KNJIGE *

Joža Lovrenčič: Sholar iz Trente. Ep iz 16. stoletja. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1939. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 248. Cena broš. šolski izd. 28 din, posebni izd. vez. 42 din.

Pripovedko o študentu, ki se je zvezal s hudičem, je pri Slovencih najprej zapisal S. Rutar 1882, in sicer na Kobariškem, Lovrenčič pa jo je slišal od stare matere. Podobne zgodbe pa pripovedujejo skoraj v vsakem kraju, kjer še nekoliko živi mitična domišljija in pravljica. Jaz še sedaj vem za hišo v nekem trgu, o kateri je nekdaj šel glas po vaseh, da je njen samotni gospodar prijatelj s hudičem, ki mu nosi denar. V ljudskem življenju se razlaga razumno, kar je povprečno, kar ne seže čez splošne in vsem znane navade, vse nenavadno pa dobi fantastično razlago in obliko. Tako so bili vsi potujoči dijaki še pred nekaj desetletji črnošolci, ki so v zvezi s hudičem, znajo točo delati, zagovarjati in še druge nadnaravne stvari. Snov je tedaj splošno znana, zato gre pri njej le za oblikovanje znanega, ne za odkritje interesantnega. Za Goethejem so se poskusili v tej snovi še mnogi pesniki, pri nas se je je lotil prvi Joža Lovrenčič še v mladih letih, ko smo pisali 1908. leto. V teku tridesetih let je to že četrta oblika, kakor pesnik sam omenja, in kakor vidimo, nekaj čisto novega. Sprva je v Domu in svetu do 1915 priobčeval pesmi, ki skušajo zajeti le »visoke hipe« iz življenja trentarskega študenta. Prekipevajoče čustvo se je v takratni osvoboditvi poezije prelivalo v proste ritme, ki hočejo rajši izraziti osebni trenutek ter osebno obliko življenja, kakor pa da bi zlezli v meosebno posodo enakomernih verzov in vsem že poznane kitice. Lovrenčičeva posebnost je bila, da je pes-

niška sredstva, ritem in rimo zbližal s preprostostjo ljudskega pripovedovanja, ki se tudi mnogokrat zaokroži v te oblike, če trenutek nanese. Bolj kakor odmor na koncu verza, čutimo prelivanje kot v ljudski prozi (ki je seveda tudi poetična), bolj kot deli izstopa celotni vtis; to je vse v skladu s takratnim impresionističnim slikarstvom, ki mu ni za različne obrise stvari, ampak za vtise celote, za štimungo, kakor so rekli. Lovrenčič v celotnem vtisu že rad vidi simbol, občutje ni zadnje, kar hoče, ampak pomen. V tedanjih odlomkih Študenta je neka prešerna, le rahlo vezana samozavest, ki s svojo nenavadno vezavo kaže v drugačen red svobode, kakor ga je imela prejšnja klasično epigonska doba. Kljub navdušenju bravcev za take vrste poezijo, za poezijo velikih obetov in odlomkov, pa je pesnik krenil na drugo pot, ko je prvič skušal dati Sholarju zaokroženo obliko. V Mentorju 1916 se mu že pol pesnitve oblikuje v ritmu narodne pesmi. Pozneje mu je vzšlo spoznanje, da more le narodna pesem s svojo idealno daljo do življenja in izrazom skupnih občutij tvoriti podlago in enoto Sholarja. Tako je v sedanji končni obliki tudi prve mladostne odlomke prelil v narodne kitice. Naši epični pesmi kaže pot do epa, ki se sama ni dvignila do njega. To sicer ni ep po vzoru Homerja ali Pana Tadeusza, v katerih je uresničen slog epične širine s počasnim in premišljenim razvojem vseh podrobnosti v enotno dejanje, v bistvu je le venec narodnih pripovednih pesmi, ki se vse nanašajo na osebo Trentarskega študenta. Značilno za epično pesem je večja zgoščenost in zato hitrejši tek proti koncu, ep je širši in počasnejši. Toda vrednost pesnitve ni odvisna od tega, če je ures-

ničena v njej homerska epika s svojo širino, saj tudi Prešernovemu Krstu niso bili pravični, ki so ga natezali na tako merilo. Vsaka pesnitev je najprej organizem z lastnimi zakoni, zato ji ni treba uveljavljati le zahteve priznanih pesniških vrst.

Snov sama je približala pesniku narodno pesem. V srednjem veku, ko so po gradovih trubadurji in potujoči pevci razveseljevali viteško družbo s svojo pesmijo, so si vagantje in sprijeni kleriki med nižjim ljudstvom s petjem in igrami služili svoj kruh. Vagantje so širili nepotvorjeno narodno pesem (sprva v latinskem, pozneje v ljudskem jeziku), medtem ko so jo trubadurji olepšali in olikali in nazadnje izumetničili. Trubadurska in narodna pesem potekata iz istega duha, ki ga lahko imenujemo mitično razmerje do sveta. Mythos (= beseda) so prav za prav pripovedke o bogovih, ko je človeška domišljija videla v stvareh in osebah božje podobe. Prvi človekov nazor je bila personifikacija in unanimizacija narave (= posebljenje in poduševljenje). Človek je naravo mislil po sebi in jo je počlovečil, v gozdnem drevju je videl dryade (drevesne vile), v gorah oreade (gozdne vile), vsaka stvar mu je govorila, kot bi imela dušo. Ko je narava postala predmet izkoriščanja, se mu je odtujila in mu nič več ne govori. Odločilni znak narodne pesmi je ravno mitična personifikacija in unanimizacija narave. Kralju Matjažu prinaša ptica novico, da mu je nevesta vplenjena. Lepi Vidi rumeno sonce in blede luna sporočata, kaj dela njen sinek mali. V Siroti Jerici so volički ravno tako osebna bitja kot črna zemlja, ki razume njeno besedo, da se odpre in jo sprejme vase. Desetnici ptička oznanja usodo, drevesa v gozdu pa jo kot prijatelji svare pred nevarnostjo. Moderna pesem se večinoma temu izogiba, le malokateri pesnik se upa oživiti te naivne personifikacije, na primer Gradnik, ko »pismo v ogrsko deželo v ključku nese drobni ptič«.

V Sholarju je Lovrenčič večkrat na teh potih, posebno posrečena je pesem o krstu, kjer ptičice v lipi pripovedujejo nezaslišane dogodivščine o malem detetu. Unanimizacija je pa n. pr., če iz groba dveh zaljubljenecv zrasteta roži in se z vrhovi ovijeta kot živi bitji (Sholar, stran 59). Priljubljena je tudi v moderni literaturi. Jules Romain ljubi izražanje: Hiša izbruhne ljudi. Rilke: Kričanje sten. Tagore: Smeh v njenih naglih nogah.

V mitični dobi je narava zenačena s človekom, brezosebno naravno dogajanje se ne loči od osebnega človeškega dejanja. Tedaj človek ni čutil razločka med (Perun) grmi ali (pastir) pase, saj sta v obeh primerih živi bitji za osebek. Prevlada domišljije je človeka gnala v fatalizem, kjer je človekova voditeljica slepa volja narave, utelešena v bogovih. Nemci očitajo Slovanom, da niso ustvarili mitov, ki bi se mogli meriti z germanskimi. Ravno to je priča, do so Slovani zgodaj prišli od brezdelja in mitičnega izmišljanja k novemu idealu svobodnega dejavnega življenja. Mitično posebljanje naravnih sil v neizprosne bogove, v konkretne like za človekovo suženjstvo naravi, je bilo pri Slovanih kratkotrajno, ker slovanska duševnost gleda rajši aktivno stran resničnosti. Slovan se izraža v prvi vrsti z aktivnimi glagoli, v prevladi pasiva v nemškem jeziku pa lahko vidimo nagnjenost v mitični fatalizem. Naša mitična domišljija je že v tej dobi rajši ostajala v nedoločnem, rajši so rekli: grmelo je, kakor da bi to stvarnost posebili v boga: Donar ali Jupiter grmi.

Krščanstvo loči človeka od narave in ga iz fatalizma dvigne v duhovno prostost, da ni več podrejen slepim silam narave, ampak se prosto odločuje za dobro ali zlo, za Boga ali hudiča. Kristjanu je minljiva narava le podoba neminljivega sveta, kakor ga vidimo v uravnih čednostih in veri, zato ne obuja več domišljije o božanstvu, ampak o moralnem življenju, stvari postanejo po svoji glavni lastnosti znamenje (simbol) za neko naravno

idejo. Vinograd je simbol za versko občino, ovca simbolizira vernika v njegovi krotkosti, riba pomeni kristjana v tihem izpolnjevanju božjega nauka itd. Odtod pride simbolika v narodno pesem: Rdeča roža, bela lilija in še druge rastline lahko pomenijo Marijo v različnih lastnostih, rožmarin je simbol za sina Marije, ali za kako človeško čednost, ljubka tičica je ljubica, tri konoplje so tri deklice. Ko je narava moralizirana, se napolni tudi s toploto človeškega čustva. Mesto sonce pravijo zdaj sončece, pri čemer ni mišljeno majhno, ampak ljubeznivo, dobrotno sonce (Vossler: Geist und Kultur in der Sprache). Obilje deminutivov v slovanskih jezikih in narodnih pesmih kaže torej na obilje čustva, ne toliko na zmanjšane stvari. Kakor posebljena narava, ki lahko sočustvuje, ima tudi simbolizirana svoje lastno čustvo, ki je za vse enako objektivirano, v narodni pesmi je narava naivna, zadostuje sama sebi; šele v novi dobi, ki jo Schiller imenuje sentimentalno (okoli 1800 in dalje), postane narava podoba za subjektivna čustva pesnika. V »Stoji, stoji tam lipica, pod lipo hladna senčica« čustvo ne seže čez predmet. Jenkova breza pa gre preko sebe v subjektivno podobo za hrepenenje iz tujine med svojce, to je že sentimentalno, osebni dodatek.

V krščanski dobi se mitično izmišljanje fantazije ne ustavi, le v drugo smer se obrne. Na mesto bajk o bogovih stopijo legende o svetnikih, o Mariji in Jezusu, mesto češčenja narave je novi ideal čudežna zmaga nad naravo in čutnostjo. Stare bajke so se ohranile le krščansko pobarvane, pri čemer so postali bogovi simboli za skrivnostne in hudobne sile narave. V legendi o Marjetici in zmaju je simbolizirana zmaga krščanske molitve nad bogom nezdravega močvirja in bogom potresa, ki sta zahtevala tudi človeške žrtve. (V poganski dobi so bili taki bogovi personifikacija naravne usode.)

V dobi srednjeveškega idealizma se je izdelal tudi ljudski ideal o poeziji, ki se

do danes ni spremenil. Lepota in poezija je nekaj drugega kot resnično življenje, zato noče posnetka in realizma, ampak umetnost, ki je tvorba duha in fantazije. Prava domovina fantazije je dalja življenja, nenavadno in čudež kakor v krščanskem idealizmu. Pesem opusti vse realnosti časa in kraja, predočuje samo idealne pokrajine, idealne in izbrane osebe, tipične in idealne prizore, kakor so nakazani v starih formulah; odtod se popenja v tvorbo duha nič drugače kot jezik, ki s starimi besedami v novi zvezi izraža novo misel. Slog lahko imenujemo linearno ploskovit: na ploskvi se vrste neizpolnjeni obrisi, kjer je vse podrobno in karakteristično izpuščeno; smisel za idealni red se kaže v simetriji, kontrastih, v številu tri in enakozvočju.

Novjši raziskovalci narodne pesmi ne cenijo posebno. Glonar pravi z Johnerjem v predgovoru k Štrekljevimi narodnim pesmim na strani 45.: »Narodna poezija je večni in neprestani plagijat, kar je nje edina bistvena poteza. Črpa le iz starega rezervoarja pesniških sredstev, medtem ko umetna poezija vedno nove elemente izražanja iznajduje.« In vendar to ne zadene bistva. O plagiatu ali literarni tatvini je mogoče govoriti le v individualistični dobi, v dobi neomejene privatne lasti, ko pesniki izražajo svoja posebna čustva. Narodni pesnik pa odkriva vsem skupna čustva, ki vežejo vse ljudi, ko se spenja s tal splošno znanih formul, kot so v jeziku priznane rečenice, podobe, primere, prilike, v duhovno tvorbo in trajnejši red ritma, simetrije in enakozvočja. »Narodni pesnik je ves prežet s skupinskim čustvom in okusom, a v pesnika ga dvigne šele besedna umetnost, če se da zanesti po čutnosti jezika, če zna samostojno razviti ornamentiko jezika« (Vossler). V jeziku in narodni pesmi še živi skupni duh, kajti jezik je po svojem bistvu organizacija narodne vzajemnosti in altruizma, medtem ko je taka oblika narodne bitnosti, kot je država, samo ureditev njegovega egoizma.

Prava domovina človeka je njegov jezik, ne država. Narodna pesem, ki raste neposredno iz jezika, mora biti utelešenje skupnega ideala, zato je treba izločiti posnetke, ki izražajo osebna čustva. K tej vsebini spada tudi skupinska stilna volja in povratek v preprosto, naivno naravo s personifikacijo, animizacijo in simboliko.

Lovrenčič je v tem delu na takih potih kot nekdanj Tolstoj, ki je naposled zavrzel vso visoko literaturo za elito ter začel oznanjati občno poezijo in pisati pravljice. Poezija za izobražence ljudi izolira, ker izraža le posebna čustva tega sloja, odtrganega od delovnega življenja, občna poezija izraža čustva, ki vse ljudi družijo, zato mora biti tudi nje oblika preprosta in jasna. Ta ideal se ne razlikuje mnogo od narodne poezije, ki je tudi Lovrenčiču služila za vzor. Tudi on se je odpoval vsem mikavnostim osebne poezije, postrgal vsa osebna čustva in se utopil v preprosto lepoto narodne pesmi.

Sholar v Mentorju 1916:

Zlato sonce je vtonilo za gorami
in iz črne zemlje se je vzpela lepa
majska noč.

Glej, meglica, tako more v noč pričarati
edino maj,
dvignila se je ob živo šumljajoči Soči
in kot lepa misel pluje k tihi koči,
kjer oči golobjih dvoje, dvoje okenc
v noč žari.

Sholar 1939:

Sonce, sonce za gore,
na nebo pa mesec gre,
pasel zlate bo ovce.

Iznad Soče dvignila
se presojna je megla
in nad hišo je prišla,
se nad njo ustavila.

Večina teh romanc se posrečeno giblje v narodnem slogu, le včasih je natrpanih preveč podatkov. Seveda niso vse v enakem tonu, ampak se morajo prilagoditi

položaju in dejanju. Kjer je pravljeno prepletano, tam je več mitične personifikacije, unanizacije in naivne simbolike, v bolj pripovednih pesmih pa začutimo tudi novodobno podajanje, kot ga poznamo n. pr. izza Aškerca. Zraven pa je še nekaj vloženih pravih narodnih pesmi, ki jih prepevajo sholarji in so jih najbrž tudi v resnici zložili. Lovrenčičev sholar je oni iz narodne pesmi o lepi Jelvici, ki tvori središče epa. Sholar je rojen v Trenti, mati in oče ga obljubita za duhovna in pošljeta v klostrsko šolo v Videm, kjer študira šest let. Ko pobira s patri darove za samostan, se zaljubi v lepo Jelvico, hčerko bogatega Ceharja, ki živi na pristavi ob morju pri Devinu. A Cehar hoče dati hčer laškemu kavalirju. Iz ljubezni do Jelvice uide sholar iz samostana in gre na univerzo v Padovo. Na študentovskih pohodih pride zopet v Devino, odkoder Jelvico obiskuje, čeprav je s kavalirjem zaročena. Ko se vrača v Padovo, ga ujamejo Benečani, ker prihaja s cesarskega, in ga drže nad dve leti v ječi. Nato se vrne v Padovo, kjer ga zaloti črna kuga. Umirajočemu se prikaže hudič in mu obljubi izpolniti vsako željo, če mu zapiše dušo. Iz želje po življenju in ljubezni se vda, nakar ozdravi in se napoti proti domu v Trento. Ker ga oče ne mara več, odide zopet proti morju iz hrepenenja po Jelvici. Ko se zave po svojem razočaranju in obupu na bregu, zve od hudiča, da je Jelvica skočila v morje in se tako rešila poroke s kavalirjem. Ves strt se nato zateče k patru, kjer se mu ob branju narodne pesmi o materi vzbudi rahlo upanje na rešitev. Na potih po deželi je spoznal ljudsko stisko, zato sklene porabiti še zadnjič svojo moč in odpreti zlati zaklad na Bogatinu. V tem hipu mu umre mati in hudič mu pove, da ga je njena molitev rešila. Epilog pripoveduje v obliki kronike, kako je nato živel v gorah kot puščavnik in sveto umrl.

Dejanje je vloženo v 16. stoletje, v čas vojske med Benečani in cesarjem, ko

se je začela tudi širiti luteranska vera. A vse zgodovinsko je ostalo le v nedoločnih obrisih, ker epika zanima le tipično človeško. Nekdanji Alasio Sommaripa je zdaj le še pater, mesto italijanskega je ostal le še idealni latinski jezik. V splošnem je to še čas srednjeveškega idealizma, ki mu je nova doba vzgibala domišljijo, da je močnejše vzcvetela narodna pesem in legenda. Tako je dobil pesnik priliko, da oživi »pravljico življenje naših gor«, ki se je v gorskih zatišjih ohranilo do danes, a ga železna kača, moderna mehanizacija, vedno bolj izpodjeda. Svet domišljije izginja in duša sodobnega človeka je vedno bolj siromašna. Sholar je tipičen človek srednjega veka, ki se zanj borita Bog in hudič v različnih podobah. Hudič je v vražah narodne mitologije: je kozlič med triglavskimi rožami, ki jih Trentar nasuje v koš, da bi novorojeni otrok bolje rastle; hudič je gosposki kočijaž, ki vzame dečka na voz, ko gresta z očetom v šole. Ko sholar pobegne iz kloštra v svet, se je odločil za hudiča. Hudič je kockar, ki slepari na trgih, hudič je lutnar, ki ljudi s pesmijo zavaja v ljubezen in popivanje, hudič je v skrivnostnih silah narave, v vetru, ki je izvabil nesrečno Jelvico v morje, hudič je zapeljivec, ki romarja odvrta od trudapolne poti na Skalnico, kjer se je takrat Marija prikazala. Vse čutno veselje tega sveta postaja simbol za hudiča. Zdi se pa, da je pesnik sholarja preveč razbremenil, da premalo čutimo zavest greha in krivde, ko mu je zapisal dušo. Saj si ga nikjer ne želi, hudič se sam vsiljuje. Na drugi strani je pa dobri svet krščanske vere z Jezusom, Marijo in svetniki, ki ljudsko domišljijo dviga v ideal požrtvovalne ljubezni, kakor je utelešen v legendah, v cerkvicah vrhu gor in v ljudskih materah in očetih. Kakor je ljubezen premagala svet, tako Trentar s križem, ki je znamenje božje ljubezni, premaga peklenški urok med triglavskimi rožami. Ko se je Sholar predal svetu, je pozabil na Ma-

rijo, a ona ne pozabi nanj, ki ga je njegova mati njej izročila v varstvo. V domačih gorah mu da gledati svojo zmago nad hudičem in sholar začne znova upati na njeno milost in rešitev. Sholarjev dvojnik iz ljudstva je prebrisan kmet Gregor. Neprenehoma tuhta, kako bi s hudičevo pomočjo našel zaklad, nato da ga bo pa že kako ukanil, da ne dobi njegove duše. (Abraham a Sta Clara je rekel, da se kranjski kmet še hudiča ne boji.) Druga plast poleg bajnega sveta je veselo sholarsko življenje z ideali vina in ljubezni. A naš sholar se dvigne čezenj, ko na pohodih spoznava svojo deželo, v domovinsko in preroško zavest. Ob patru se navduši za lepoto svojega materinega jezika in njega slavno zgodovino, ki je zdaj pozabljena. Ko gleda tlačane v trdem delu, spozna, da ljudske zavesti nikdo ne bo uničil. Njegova pesem gre še v daljno bodočnost in oznanja, da bo v največji stiski naroda »prišel brat od sonca vzhodnega in rešil brata rodnega«. Ta vera je še sedaj splošno razširjena med goriškimi Slovenci.

Sholar iz Trente je nekaj drugega kakor moderna sentimentalna poezija. Pesnik se je ves utopil v naivnost ljudstva in njegovega mišljenja, v preprosto obliko narodne pesmi, ki gre od karakterističnega v idealno, izraža čustva, ki ljudi združujejo, ne pa ločijo. Le iz mladostne zasnove je ostalo nekaj sentimentalnih primesi, ki pa ostanejo brez odločilnih nasledkov v slogu in gledanju stvari. Vse je preprosta resničnost. Ko ga prvič bereš, ga v literarnem napuhu morda ne boš priznal, tako kot izobraženi meščan ne najde na ljudstvu ničesar, kar bi bilo kaj vredno. Meščan se mora v ljudsko miselnost utopiti in potem šele bo spoznal, da je on mrtev in ljudstvo živo. Tudi Lovrenčičeva pesnitev ti bo odkrila vso svojo skrito in preprosto lepoto, ko je bereš drugič in tretjič, kar je znamenje pravega pesnika. Vsak se obrača tja, kjer slutiti življenje, Lovrenčič ga je videl v naivni poeziji.

Dr. J. Šile.

* NAŠI ZAPISKI *

Tisti čas je prišla novelje . . .

Tako se začne zgodovinska uvertura k svetonočni blagovesti. Kratka je, a vendar se vleče na dolgo skozi vso zgodovino in sega prav v današnje čase.*

Beduin Herod je prodal izraelsko samostojnost. Rimski orli so krožili nad Nilom, strašili felahne ob Jordanu in begali karavane ob Evfratu. S kletvijo v srcu so hiteli okorni hribovci in njim so sledili na kamelah uporni sinovi puščave, da vpišejo svoja imena v rimske anagrafe. Lex rei publicae suprema! Ta zakon je razglašal po Siriji cesarski namestnik Kvirin in ob Nilu prokurator Gaios Vibios Maximos. Narodi svobodnih so pisali svoja imena v sezname narodov sužnjev.

Žezlo je bilo vzeto Judu. Rimski univerzalizem je uvedel enotni državni grški jezik. S tem jezikom si takrat lahko izhajal ob Jordanu in Evfratu, ob Temzi in Donavi, ob Renu in Nilu. Ta rimski univerzalizem je ubijal ne le narodno, temveč tudi versko zavest v podjarmljenih pokrajinah. Rimski osvojevalci so s seboj prinesli tudi svoje bogove in jih kot mogočnejše vsiljevali zaslužnjem provincam. Stari bogovi so padali, domača vera je hiralala. Tudi v Judejo so se naselili uradniki iz Italije, trgovci od Nila in najemniki iz Galije, Germanije in izza Histra.

Toda zgodilo se je nekaj nepričakovane! Ta mali judovski narod, na strmih pobočjih med Nilom in Evfratom, se je uprl z vso silo tej verski zmedi. Jahve je ostal Izraelu edini Bog. Medtem ko so se v drugih provincah mešali Jupiter in Zeus, Amon in Baal, je Jahve ostal

* Ta članek je uredništvo prejelo že pred štirimi leti!

edini in stalni Bog v Palestini. Vsa druga božanstva so bila Judom le demoni, sanje omotične fantazije. Še bolj so se oklenili templja, svete sobote in božjih praznikov, ki so jih v znak protesta obhajali s podvojeno slovesnostjo. Vsako jutro in vsak večer je judovski duhovnik stopil v tempelj in na žgalnem oltarju zažigal kadilo. Visok dim se je dvigal nad svetiščem in srebrne pozavne so donele po dvorih. Tega dima in teh pozavn so se zbali celo mogočni rimski orli. Po preddvorih je vsak dan klečalo in mrmraje molilo ljudstvo, kakor še dandanes molijo arabski beduini, ko v puščavi razjahajo kamele. Iz te molitve je kipelo neutешljivo adventno hrepenenje po Mesiju in tega adventa sta se bala Herod in Cezar. Ta močna verska zavest pri Judih je vzbujala narodni ponos in ljudstvo obvarovala pred poganstvom. Cezar ni Rim zmogel v Palestini, to je dosegel v Egiptu. Felahne ob Nilu je očaral rimski sijaj. Videli so strumne rimske legije in začudeno zrli iz malih čolnov na velike ladje, ki so prihajale iz Italije. Omamile so jih sijajne palače v Aleksandriji in trdne ceste ob puščavi. V čast so si šteli, da so bili amici et socii populi Romani. Mladi fantje so tekmovali, da so prišli kot tirones v rimsko vojsko. Všeč so jim bile čelade ter nazivi in ponosni so bili, da so smeli služiti svetovenemu imperiju. Ohranilo se je pismo, ki ga je pisal očetu mlad Egipčan, ki je služil kot novinec v rimski legiji. Fantu je bilo ime Apion. Takole je pisal očetu v Egipt: »Vesel sem, gospod oče, da si me poslal v Rim. Kmalu bom dosegel vojaško čast.« Celu naslikati se je dal v vojaški rimski uniformi in ime si je izpremenil. Podpisoval se je Antonis Maximos. Še drugo pismo je pisal domov

in v njem je javil, da se je poročil. »Pozabil sem,« tako piše, »na domače bogove in Jupitra zamenjal s Serapisom.« Sledi tretje pismo čez štiri leta. Podpisani so s tujimi imeni trije njegovi otroci: sin Maximos in hčerki Fortunata in Elpis. Tako je Egipčane omamil blesteči Rim. Že v prvih desetletjih po Kristusu je skozi Egipt potoval senator Lucius Memnius. Slovesno so ga sprejeli in mu prirejali cirkuške igre na čast. V dar so mu dali mladega krokodila. Egipčane je oslepil Rim, zato jim je z lahkoto ukradel svobodo vere in narodnosti.

Z Judi pa ni šlo tako lahko. Uprli so se tujim božanstvom in si s tem nakopali zaničevanje rimskih oblastnikov. Flacius jih imenuje »barbare«, Tacit jih zmerja kot »svinjsko ljudstvo«, Juvenal jih psuje kot nekulturne pastirje in Plinij jih sramoti kot rod sramotne brezbožnosti. Razen Herodijanov ni bilo med Judi izdajic.

Tako je bilo takrat, ko je izšlo povelje, naj se popiše ves svet. Zgodovina se ponavlja. Nastali so novi imperiji, ki na-

silno potučujejo male narode. Mesto orlov letajo po svetu zrakoplovi, plazijo se po gorah tanki in se formirajo tujske legije. Zunanji blesk velikih narodov je očarljiv. Marsikoga, ki meri odliko narodov po vojnih ladjah, topovih ali pa po tekmah in uniformah, je ta blesk prevaral, da ga je sram svojega imena in porekla. Vzame naj v roko zgodovino in naj se uči! Spoznal bo iz nje, da ostane kokoš kljub temu kokoš, čeprav se našemi s pavovim perjem. Zgodovina mu bo priča, da veličina naroda ne obstoji v tehničnih pridobitvah in ne v zunanjem blesku, temveč v močno zasidrani veri in poštenju. Iz teh dveh virov se kujejo močni značaji in iz krepkih značajev rastejo ljudje, »ki so dobre volje«. To je vsebina svetonočne blagovesti: »Mir ljudem, ki so blage volje!« To svetonočno blagovest bo pa razumel le oni, ki pozna njeno zgodovinsko uverturo, veljavno prav tako za naše dni, kot je bila merodajna za »tisti čas, ko je prišlo povelje...«

F. T. Grivški.

* FILATELIJA *

Prof. Stefan Plut:

Kramljanje o filateliji

Pa še drugih sredstev, celo trikov in nepoštenosti se poslužujejo razne poštne uprave oziroma konzorciji, ki ponekod financirajo izdajanje izrednih znamk.

Še najplemenitejši način, vzbuditi filatelistovo zanimanje za nove znamke, je uporaba lepih motivov na znamkah. Mnogo je danes znamk, ki so v tem pogledu prave umetnine, dočim predvojnimi po pravici očitajo brezpomembnost, enoličnost, da, celo neokusnost vpodobljenih motivov. Danes namreč razpisujejo poštne

uprave natečaje za idejne osnutke novih znamk in udeležujejo se jih najpomembnejši umetniki v deželi. Umetnine so pa znamke tudi tedaj, ko prinašajo reprodukcije slikarskih, kiparskih in gradbenih umetnin. Da pa je estetski užitek ob znamki popoln, mora biti znamka tudi grafično tehnično lepo izdelana. Koliko je znamk z lepimi motivi, ki pa vendar ne vzdrže filatelistove estetske kritike! Nič čudnega torej ni, če tiskarne poštnih znamk nadomeščajo preprostejše grafično tehnične načine z bolj zamotanimi in dražjimi, a tudi lepšimi in bolj učinkovitimi.

Trikov je pri izdajanju znamk nič ko-

liko. Iznajdljivosti tu ni kraja. Znamke so tem bolj privlačne, v čim manjši množini so izšle. Zato izide marsikatera znamka (ali pa serija) v nekaj tisoč primerih, ki jih filatelisti pokupijo v nekaj urah. Podoben trik je, da se neka znamka prodaja le pri nekaterih poštinih uradih (na primer ob priliki kakšne filatelistične razstave samo pri razstavnem poštnem uradu ali samo v enem mestu ali le pri poštinih uradih večjih mest itd.), čeprav ima potem frankaturno veljavnost v vsej državi. Nadaljnji trik je, da izide ista znamka zobčana in nezobčana, z vodnim znakom v različnih legah, na različnih vrstah papirja, v dveh ali celo več različnih barvah itd. Tudi obljuba, da bo po končani prodaji ostanek neprodanih znamk uničen, budi zanje zanimanje. Prav tako spada med trike pretiskovanje znamk z različnimi, povsem nepotrebniimi, brez-pomembnimi, včasih naravnost za lase privlečenimi pretiski (n. pr. v nacionalistični Španiji za časa državljanske vojne). Prvotna nepretiskana in z najneznatnejšim pretiskom opremljena ista vrednota sta namreč predvsem različni znamki, ki jih mora obe »pravoverni« filatelist imeti. Svojevrstna vaba je tudi naročitev za izredno serijo, ki je še v načrtu in ki se natisne le v tolikem številu popolnih serij, kolikor jih je bilo vnaprej naročenih (n. pr. v Belgiji).

Nazadnje naj omenim še najgršo metodo, ki jo včasih porabijo poštne uprave ali trgovske družbe, ki financirajo izdajanje izrednih znamk: prikrivanje in potvarjanje resnice. Še majhno zlo je, če filatelist ne izve, koliko je bilo serij izdanih. Hujše je, če poštna uprava razglasi neko število, pa se pozneje izkaže, da je prišlo v promet veliko več serij. Najnavadnejši izgovor v takih slučajih je, da je bila višja naklada — kot je bilo prvotno obljubljeno — potrebna zaradi velikega povpraševanja po teh znamkah. Prav tako je nepoštenost poštinih uprav do filatelistov, če vse neprodane znamke — v nasprotju s svoječasno obljubo ali

dotakratno prakso — proda, potem ko so izgubile veljavnost, pod roko, nerabljene in pod imensko (nominalno) vrednostjo domačim ali tujim trgovcem z znamkami.

Največ laži pa se pleče okrog najnovjšega »izuma« v znamkarstvu, okrog tako imenovanih blokov. Kaj je blok? Navadno se tiskajo znamke v polah po 50, 100 in tudi več kosov iste vrste. Razne izredne, zlasti spominske znamke pa se često tiskajo v prav majhnih polah, včasih po 4, 3, 2 ali celo z eno znamko v poli. Taka majhna pola, n. pr. v formatu 11 × 15 cm, se imenuje blok. Bloki so bili pred nekaj leti velika moda v filateliji, čeprav je vsak znamkar vedel, da jih niso ustvarile potrebe poštnega prometa, marveč dobičkaželjnost poštinih uprav ali trgovskih družb, ki so potem, ko so odrinile lepe vsote državni blagajni, dobile pravico tiskanja in prodajanja blokov. Nista sicer rojstvu vsakega bloka kumovala laž in goljufija, a mnogokrat je bilo tako. Za primer le en zgled! Pri prvih gdanskih blokkih iz l. 1937. sta izšla istočasno kar dva; da je bil dobiček večji, je bilo že davno pred dnevom izdaje imenovano sorazmerno nizko število 20.000 parov, nekoliko pozneje 70.000 parov, nazadnje so jih »priznali« že 95.000 parov. Izkazalo pa se je, da so bila ta števila od začetka do kraja zlagana in da je bilo izdano najmanj 215.000 blokkih parov, dobro poučeni filatelisti pa navajajo že 400.000 parov. Naravno je, da je cena obeh blokov močno padla in marsikateri nemški trgovec z znamkami, ki si je v upanju na lepe dobičke nakupil večjo zalogo teh blokov, je zaradi lažnih navedb glede števila izdanih blokov izgubil denarja za malo premoženje. In za konec še eno laž v obliki podobne laži, ki jo zagrešiš, ko napišeš v zvezek »domača« naloga, pa jo v resnici prepisuješ pred uro v šoli. So bloki, ki države, katera naj bi jih bila izdala, sploh nikoli videli niso (vsaj po večini ne). To velja posebno za španske (Toledo in druge) in sanmarinski blok iz leta 1937.

Se tak znamkar-optimist mora priznati, da znamka že davno ni več samo sredstvo za dobro delovanje pošt, prometa, marveč da je trgovski predmet, poštne uprave pa da so bolj ali manj trgovska podjetja, 1. ker namenoma povečujejo filatelistove potrebe z izdajanjem izrednih znamk, ki so za poštni promet kot tak nepotrebne, 2. ker prodajajo znamke (razen na reden način pri poštah okencih) še na druge načine. Mnogokrat prodajajo ne samo še veljavne, marveč že iz prometa vzete ali celo že rabljene znamke in 3. ker se poslužujejo pri prodaji znamk vseh načinov propagande in reklame, poleg tega pa še raznih drugih sredstev, primernih, pa tudi neprimeren, da celo nepoštenih.

Moderna filatelija se je izrodila; skoraj nima več svojega raison d'être. To spoznanje je za filatelista kaj trpko, saj mora njemu primerno urediti svoje bodoče odnošaje do znamk in filatelije. Ne more pa veliko izbirati; ostaja mu samo dvoje: ali popolnoma prenehati z zbiranjem ali pa ga čimbolj omejiti.

Pustiti zabavo, morda celo strast, ki je pognala svoje korenine že v filatelistovi mladosti, je težko. Pregovor »stara navada, železna srajca« je preresničen in res ne poznam pravega znamkarja, ki bi se kdaj povsem odrekel svojim miljenkam. Rajši se omeji v zbiranju. Tu sta pa dve možnosti. Nekateri znamkarji prenehajo z določenim rokom z zbiranjem novih znamk in dotlej zbrano zbirko le še dopolnjujejo. Tako jim zbirka raste, rekel bi, v širino. Drugi pa docela opuste zbiranje znamk večine evropskih držav in zbirajo poleg domačih le še znamke nekaterih držav, na primer znamke jugoslovanskih sosed ali znamke držav Male zveze ali Balkanske zveze itd. V tem primeru pa zbirka raste naprej,

nekako v dolžino, a ne več na vseh straneh. Znamkarji, ki so na drugi način rešili problem omejitve, predstavljajo najnovejši tip, tip delnega (parcialnega) zbiralca, ki je sedaj obenem tudi najbolj razširjena filatelistsvska »pasma«.

Naši kraji na znamkah

Pokrajinski motivi so na znamkah vedno bolj pogostni. Najdejo se zlasti na znamkah tistih držav, ki del svojih dohodkov črpajo iz tujskega prometa (Švica, Liechtenstein, Monaco, Andora, Francija itd.). Tem državam je znamka, ki se tiska v milijonih in najde pota v vse dele sveta, najboljšo propagandno sredstvo. Pa tudi sicer so pokrajinske slike priljubljene, saj jim je od vseh drugih slik najlažje pritegniti tudi nezbralčovo oko, bodisi da poudarjajo predvsem prirodne lepote neke pokrajine ali pa stav-

barsko slikovitost raznih zgradb, naselbin itd.

Tudi nekatere naših izrednih znamk kažejo pokrajinske slike, n. pr. Ljubljano in Bled z otokom. Zanimivo pa je, da so kraji s slovenskega, hrvaškega oziroma srbskega jezikovnega ozemlja narisani na tujih znamkah. Mestna uprava Reke (Fiume) je v januarju 1919 izdala za mesto in najbližje zaledje vrsto znamk, od katerih kažejo ene del reškega trga, druge pa reško pristanišče. Ko je Italija praznovala leta 1934. desetletnico priključitve Reke Italiji, ki se je izvršila z rimsko pogodbo 27. I. 1924, je izdala serijo spominskih znamk. Ena izmed teh kaže reško cerkev sv. Vida, druga pa reško pristanišče. Na avstrijskih znamkah vidimo sledeče kraje: Celovec (deželni dvorec), grad Ostrovice (Hochosterwitz), najlepši koroški grad, ki sicer ne leži več na slovenskem ozemlju, pa nam priča njegovo ime, da so tam nekdanj prebivali Slovenci, Vrbsko jezero in Otok (Maria Wörth) s staro romarsko cerkvico. Bolgarija je izdala v letih 1917. in 1918. vrsto znamk, ki kažejo Niš, Ohrid, Demir Kapijo, Djevdjelijo, Ohridsko jezero s cerkvijo sv. Jovana Bogoslova. Leta 1921. so prišle v promet — ker so takratne redne znamke pošle — že leta 1915. in 1916. v Nemčiji naročene znamke (nosijo

napis: Osvoboditelna vojna 1915—1916), ki predstavljajo zemljevid Velike Bolgarije, most čez Vardar v Skoplju, Šar planino in ponovno ohridsko okolico. Ta izdaja je imela zasilen značaj in zato se niso smele te znamke rabiti za frankiranje v zamejstvo poslanih pisem. Največja posebnost pa je, da se najde kos naše zemlje na znamki San Marina, državice, ležeče v Apeninih, ki meri 64 km² in ima 15.380 prebivalcev (po štetju iz leta 1929.). Ko je bil z rapalsko pogodbo (12. novembra leta 1920.) otok Rab vrnjen Jugoslaviji in so ga Italijani dne 21. aprila leta 1921. izpraznili, je bila italijanska zastava, ki so jo poklonili rabski občini ondotni Italijani, izročena v varstvo in shranitev sanmarinskemu magistratu. V spomin na ta dogodek, ki se je dogodil dobri dve leti po italijanski izpraznitvi, je bila izdana znamka, ki nosi spodaj napis: Consegna della bandiera del comune italico di Arbe alla Republica di San Marino Agosto 1925 (Izročitev zastave rabske italijanske občine republiki San Marino — avgust 1925). Zgoraj pa sta besedi: Spes, fides. Dvodelna slika kaže na levi pogled na mesto Rab (značilni cerkveni stolpi), na desni pa je grb, oziroma simbol San Marina: trizobi, na eno stran strmo odsekani Monte Titano s tremi gradovi, vsak z zataknjeno perjanico. (Dalje.)

* ŠAH *

„Šola za začetnike“

(Vodi Bogo Pleličar.)

I. Osnovne končnice.

(Nadaljevanje.)

b) Primer beli kralj na b4 in bela trdnjava na h2 proti črnemu kralju na e5.

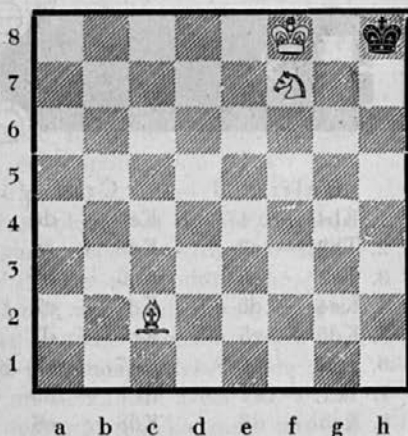
Beli:	Črni:
1. Kb4 — c4	Ke5 — d6
2. Th2 — e2	Kd6 — e6
3. Te2 — e6	Kc6 — d7
4. Ke4 — d5	Kd7 — e7
5. Kd5 — c5	Kc7 — d7
6. Te6 — e1	Kd7 — c7
7. Te1 — e7	Kc7 — d8
8. Kc5 — d6	Kd8 — c8

9. Kd6 — c6	Kc8 — b8
10. Te7 — e1	Kb8 — a7
11. Te1 — e8	Ka7 — a6
12. Te8 — a8 mat	

c) Primer beli kralj na a1 ter bela lovec na g1 in g2 proti črnemu kralju na h8.

1. Ka1 — b2	Kh8 — g7
2. Kb2 — c3	Kg7 — f6
3. Kc4 — d4	Kf6 — e6
4. Lg1 — h2	Kc6 — f6
5. Kd4 — d5	Kf6 — f5
6. Lh2 — e5	Kf5 — g5
7. Kd5 — e6	Kg5 — g4
8. Lg2 — a8	Kg4 — g5
9. La8 — f3	Kg5 — g5
10. Le5 — f6	Kg6 — h6
11. Ke6 — f7	Kh6 — h7
12. Lf6 — g5	Kh7 — h8
13. Lf3 — d1	Kh8 — h7
14. Ld1 — c2	Kh7 — h8
15. Lg5 — f6 mat	

Nekoliko težje je matirati s kraljem, skakačem in lovcem nasprotnikovega kralja. V tem primeru je redno mogoč mat na polju v oglu one barve, kakršen je lovec. Če pa hočemo matirati nasprotnikovega kralja na polju v oglu one barve, kakršne ne obvlada lovec, potem je to mogoče v tej poziciji:

V tem primeru se lovec lahko giblje samo na belih poljih, zaradi česar mora skakač, ki hoče napasti kralja na črnem polju v oglu h8 storiti to iz belega polja.

S kraljem in dvema skakačema je možno matirati iz sličnih razlogov, kakor kaže gornji diagram, samo če napravi nasprotni kralj eno napačno potezo. Vendar pa je mat nedosegljiv, če ima napadeni kralj še enega kmeta, s katerim lahko vleče in tako prepreči mat.

d) Primer beli kralj na b5 ter bela skakača na e5 in f6 proti črnemu kralju na c8 in črnemu kralju na f7.

1. Se3 — d5	Kc8 — b7
2. Kb5 — c5	Kb7 — a6
3. Kc5 — b4	Ka6 — b7
4. Kb4 — b5	Kb7 — a7
5. Sd5 — c7	Ka7 — b7
6. Sc7 — e8	Kb7 — a7
7. Se8 — d6	Ka7 — b8
8. Kb5 — b6	Kb8 — a8
9. Sf6 — d7	f7 — f5
10. Sd6 — b5	f5 — f4
11. Sb5 — c7 šah mat.	

V nekaterih izrednih primerih more celo en sam skakač izsiliti mat, če ima nasprotni kralj še enega kmeta.

e) Primer beli kralj na f2 in beli skakač na a6 proti črnemu kralju na h2 in črnemu kmetu na h5.

1. Sa6 — c5	Kh2 — h1
2. Sc5 — e4	

Črni sedaj ne more igrati h5—h2, ker bi ga beli na g5 matiral. Zato mora igrati črni

Kh1 — h1

in beli postavi skakača tako, da napade kralja na h2 in istočasno obvlada polje g5.

3. Se4 — d2	Kh2 — h1
4. Sd2 — f1	h3 — h2
5. Sf1 — g3	

(Dalje.)

* POMENKI *

Krim. Vaša »tura« bi bila kar lepa, ko bi jo junak napravil iz onih motivov, katere navajate, ko modrujete tovariša na Dovškem križu. Da pa gre v gore iskat utehe v nesrečni ljubezni in da se še smrtno ponesreči, se mi zdi le prehudo. Zdravja, zdravja!

B. S. Zadnje tri se Vam niso posrečile. Svetoval bi Vam nekoliko več avtokritike. Ne mislite, da je že sleherni verz dober, ako je v njem kaka drzna metafora. Zavedati se morate, da mora biti tudi doživljena in v skladu z vsem izvajanjem, ker sicer izpričuje samo voljo po originalnosti, kar povzroči mnogokrat tudi razne neokusne banalnosti.

B. V. Vaš »Sanjač« je res lepo pisan, samo preveč abstrakten, ali če hočete, preveč simboličen je. Poskusite kaj bolj realnega! Kolikor Vas doslej poznam, Vam lahko povem, da pričakujem še mnogo boljšega in lepšega izpod Vašega peresa!

M. V. Ob Vaši »Sinici« sem se spomnil svojih otroških let, ko sem bil tudi jaz ptičar. Priznati moram, da ste lepo zadeli vse obeležje, le o sinici v kletki bi Vam nekoliko ugovarjal. Tu in tam bom še kaj ugladil ali kaj malega popravil in potem priobčim. Ugaja mi Vaša nepokvarjena preprostost, ki si jo ohranite. Prihodnjic se pa lepo predstavite, da bom vedel, kdo se skriva za začetnimi črkami!

Fr. K. Izmed vseh je samo »Iz daljave« še nekako dobra, vsaj po vsebini, medtem ko so druge vsebinsko in oblikovno veriženje vrst, ki naj bi vzbudile videz pesmi. Črtica »Iz predmestja« kaže, da bi nemara v prozi prej uspeli, ako bi imeli kaj pojma o leposlovju.

Tone. Oblikovno ni tako slabo, čeprav bi bilo treba nekoliko pile, ki je pa ne bom uporabljal, ker najboljši vsebinsko ne spadata v »Mentor«. Nemara le ni bilo prav, da ste kar štiri leta molčali. Če pošljete še kaj, preценite prej sami temeljito svoje verze.

F. K., Marseilles. Vaš spis, ki sem ga z zanimanjem prebral, bi bil pač priobčil v »Mentorju«, a ker je medtem izšel skoraj dobesedno v »Slovenca«, ne kaže, da bi se ponovno tiskal. Oprostite! Hvala za priznanje in še za znamke, ki jih izročim našemu g. filatelistu, da bo videl, da celo v tujini vzbuja njegov kotiček zanimanje. Glede drugih vprašanj o priliki pismeno. Pozdravljeni!

tg. Zamisel »Pozdravnih pesmi«, ki ste jih podali v prozi, je prav lepa, le škoda, da sta jezik in slog še preveč hrapava. Isto velja za »Spoznanje« in »Preprost spomin« pa tudi za »Kri«. Spravite te osnutke, da jih kdaj pozneje obdelate, kakor zaslužijo, ker so res vredni spretne peresa. Sicer imam vtis, da bi tudi zdaj lahko bolje pisali, ako bi se potrudili in nekoliko svoje pisanje kontrolirali. Zdi se mi, da odpošljete vse kar na prvo roko. Priporočil bi Vam, da bi se nekoliko bolj seznanili z našimi najboljšimi pripovedniki, katerih, menim, še niste dosti brali.

P. M. Ni slaba, a pričakujem boljših.

Dilij. V poslanih dveh se mi zdi, da je več narejenosti kot pravega čustva, ker sicer ne bi bili tako zamotani. Po vsem, kar ste navedli, ste pač v najboljši šoli in upam, da se to tudi kmalu izkaže.

* ZANKE IN UGANKE *

Posetnica

(Marija Svetina.)

Valentin Rajmazaj

Ig

Posetnica

(Marija Svetina.)

Stane Matko Emil Eforenič

Priština

Bezobjavno sporočilo naročnikom

(M. Merala.)

.....
.....
.....

Zlogovnica

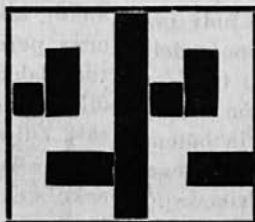
(Marija Svetina.)

Slo — po — bi — ven — bo — slo — nos
— kr — ti — ven — vi — ske — cu — di.

Rešitve pošljite do 20. t. m. — Nagrada: Fr. Bevk, Grivarjevi otroci.

Rešitev zank in ugank

Uganka:

Nagrobnik: Tu počivam — moli za mene! — **Rožice:** Janez Koprivnik.

Vse tri je prav rešil Mitja Mejak, IV. c klasične gimnazije v Ljubljani; Janez Kolenc, VI. d klasične gimnazije v Ljubljani pa le prvi dve pravilno, pri zadnji je dobil: France namesto Janez.

Nagrado, starejši letnik Mentorja, dobi Mitja Mejak v upravi.

Opomba. Ako ne bo večjega zanimanja za rubriko zank in ugank, jih bomo opustili.

*Nalagajte svoje
prihranke pri*

L J U D S K I P O S O J I L N I C I V L J U B L J A N I

Izplačuje vse stare in
nove vloge vsak čas v
celoti brez omejitve,
vezane pa po poteku
odpovednega roka.

Vloge obrestuje po 4%,
na odpovedni rok vezane do 5%.

V S E

šolske knjige, leposlovne
in znanstvene

V S E

risalno in tehnično oro-
dje, barve, zvezke, svinč-
nilke, tintnike, torbice itd.

V S E

pomožne knjige, prevode
iz svetovnega slovstva,
klasike

V A M

nudi vedno knjigarna
in trgovina

NOVA ZALOŽBA

V LJUBLJANI, KONGRESNI TRG 19

NAJVEČJI SLOVENSKI
PUPILARNO VARNI ZAVOD

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

Stanje vlog: dln 400.000.000
Lastne rezerve: dln 28.650.000

Dovoljuje posojila na
menice proti vknjižbi

Za vse obveze hranilnice jamči:

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

Tudi to morate vedeti!

Med najmanj upoštevanimi panogami našega narodnega gospodarstva je v krogih slovenskega izobraženstva zavarovalstvo. Ni čuda. Saj niti 40 let ni tega, ko je bila ta važna gospodarska panoga izključna domena nenarodnega kapitala. In vendar se zbirajo tu ogromna denarna sredstva, glede katerih slovenski gospodarstvenik ne more ostati ravnodušen. — Še manj je mogoče razumeti, da mnogi slovenski izobraženci še vedno dovolj resno ne pojmujejo narodnogospodarskega poslanstva

Vzajemne zavarovalnice

Mladina, ki boš v kratkem prevzela odgovornost za vso našo rast, vedi, da je narodno zavarovalstvo med najvažnejšimi narodnostnimi živlenskimi funkcijami!

Šolske potrebščine

kakor zvezke, mape, peresa navadna in nalivna, svinčnike, risalni papir in risalno orodje, aktovke, nahrbtnike itd. nudi po konkurenčno nizkih cenah

TRGOVINA

H. NIČMAN - LJUBLJANA KOPITARJEVA ULICA 2